

Nr 141.

Ankom till riksdagens kansli den 1 juni 1943 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av riksdagens år 1942 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1941—30 juni 1942.

(1:a avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1942 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, underställa riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande.

1:o) **Vissa erinringar med avseende å tryckningen m. m. av de till revisionsberättelsen hörande utlåtanden och förklaringar.** Innan utskottet övergår till behandlingen av revisionsberättelsen har utskottet velat framhålla följande.

Enligt § 53 i gällande reglemente för riksgäldskontoret skall efter varje revisons slut riksgäldsfullmäktige föranstalta om tryckning av revisorernas över revisionen av statsverket avgivna berättelse jämte därtill hörande förklaringar, vilka handlingar även genom fullmäktiges försorg böra till näst sammanträdande riksdag överlämnas.

Utskottet anser sig böra fästa uppmärksamheten å att de till revisionsberättelsen hörande utlåtandena och förklaringarna under de senare åren förelegat i tryck först vid ett ganska långt framskridet skede av riksdagen, vilket haft till följd att utskottet icke förrän i slutet av riksdagen kunnat avgiva utlåtande i anledning av de av revisorerna gjorda framställningarna. För att, såsom önskvärt är, kunna bereda riksdagen möjlighet att tidigare än vad hittills varit fallet taga ställning till revisorernas framställningar vill utskottet framhålla angelägenheten av att ifrågavarande utlåtanden och förklaringar befordras till trycket i så god tid, att samlad upplaga därav kan vara tillgänglig senast den 1 mars.

Enligt ovanberörda paragraf i riksgäldskontorets reglemente skola till revisionsberättelsen hörande utlåtanden och förklaringar genom riksgäldskontorets försorg i tryckt skick tillställas riksdagen. Utskottet har uppmärksam-

Utskottet.

mat, att ett flertal utlåtanden och förklaringar, som avgivits i anledning av 1942 års församlade revisorers berättelse, icke tillställts riksdagen i föreskrivet skick. Utskottet vill därför även härutinnan framhålla angelägenheten av att i fortsättningen samtliga från myndigheterna inkomna yttranden befordras till trycket.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att vidtaga åtgärder för tillgodoseende av ovan angivna önskemål.

2:o) **Domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål.** Under justitiedepartementet, § 1, hava revisorerna till behandling upptagit frågan om reglerna om domstols behörighet i brottmål i vissa fall (Del I, sid. 2—4).

Enligt huvudregeln angående laga domstol i brottmål skola brottmål handläggas och prövas av domstolen i gärningsorten. Från denna regel gör lagen den 22 februari 1924 (nr 23) angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål ett undantag. Enligt denna lag äger nämligen allmän underrätt, där en person står under åtal för brott begånget inom dess domvärjo, att under vissa förutsättningar rannsaka och döma angående brott, som av honom förövat inom annan allmän underrätts domvärjo. Förutsättningarna härför äro, att förfarandet kan ske utan men för utredningens fullständighet och det eljest med hänsyn till kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt. Lagen äger dock icke tillämpning då fråga är om brott, som det tillkommer specialdomstol — t. ex. krigsdomstol — att handläggas.

Förslaget till ny rättegångsbalk upptager ett stadgande av innehåll, att då någon förövat flera blott, åtal för samtliga brotten må upptagas av den rätt, som är behörig att upptaga åtal för något av dem, om denna finner det lämpligt. Stadgandet äger dock icke tillämpning i fall då frågan om ansvar skall upptagas av särskild domstol. Mål, som höra till allmän domstol, kunna icke upptagas av krigsdomstol.

I fråga om upprätthållande av de speciella forumföreskrifterna anförde föredragande departementschefen vid framläggande av förslag till lag angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål i propositionen nr 3 till 1924 års riksdag bland annat, att från kretsen av de mål, vilka skulle kunna upptagas av annan domstol än den enligt då gällande regler därtill behöriga, uteslöte lagförslaget vidare de mål, vilka på grund av särskilda föreskrifter skulle handläggas av specialdomstol eller eljest vid speciellt forum. Någon uppräknig av de olika slag av brottmål, vilka sålunda enligt förslaget skulle undantagas, syntes icke vara erforderlig. Departementschefen inskränkte sig till att erinra, att vissa brottmål tillhörde överrätts omedelbara upptagande samt att andra dylika mål skulle handläggas av specialdomstol, såsom kammarrätten, krigsdomstol, vattendomstol, kyrkligt konsistorium o. s. v.

Departementschefen anförde vidare, bland annat:

För den ståndpunkt förslaget alltså intog i fråga om upprätthållande av samtliga då gällande speciella forumföreskrifter kunde visserligen icke, i varje fall ej genomgående, åberopas tvingande sakskaäl. En ändring av de allmänna reglerna angående forum, vilken icke ginge längre än till att giva domstolen en diskretionär befogenhet att under lämplighetshänsyn avvika från dessa regler, skulle ganska visst utan skada kunna gälla åtminstone även för ett eller annat av de fall, då de speciella forumbestämmelserna skulle tillämpas. Men det kunde näppeligen anses riktigt eller lämpligt att i samband med här närmast föreliggande spörsmål och särskilt med hänsyn till den blivande lagens karaktär av ett efter all sannolikhet jämförelsevis kortvarigt provisorium upptaga också frågan om dessa föreskrifters ovillkorliga berättigande i varje särskilt fall. Till att avbida denna frågas lösning i och med den allmänna reformeringen av vårt rättegångsväsen funnes så mycket större anledning som frågan otvivelaktigt hade ringa betydelse i då förevarande sammanhang. Praktiskt sett synes härvid hänsyn vara att taga endast till krigsdomstolarna, och beträffande dessa påginge sedan någon tid, oberoende av arbetet på den stora processreformen, särskild utredning angående deras avskaffande under fredstid.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Det av departementschefen i ovanberörda proposition ifrågasatta avskaffandet under fredstid av krigsdomstolarna har icke kommit till stånd. Den pågående utbyggnaden av försvarsorganisationen har i stället medfört en ökning av antalet av ifrågavarande domstolar. Såsom en följd härav har antalet av de vid krigsrätterna handlagda målen visat en betydande ökning.

Revisorerna hava vid granskning av krigsrätternas protokoll samt de från regements-, respektive stationskrigsrätterna till statistiska centralbyrån insända arbetsredogörelserna för de senaste åren iakttagit, att den inträdda ökningen av antalet handlagda mål jämväl medfört en ökning av antalet fall, då förvisning från allmän domstol till krigsdomstol eller omvänt ägt rum. Sådan förvisning har med hänsyn till gällande bestämmelser måst ske jämväl i sådana fall, då fullständig utredning om samtliga brott förebragts vid den första domstolen.

Denna anordning har enligt revisorernas mening medfört betydande olägenheter, såsom förlängd häktningstid för tilltalade, fångtransporter, rättegångsbiträdes kostnader för resor och för inställelse vid domstol, två eller flera domstolars handläggning av ett mål och två eller flera åklagares personliga utförande av talan i målet.

Med hänsyn till det ovan anförda vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke de i lagen den 22 februari 1924 angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål givna bestämmelserna böra utsträckas att omfatta jämväl krigsdomstolar.

Enligt gällande bestämmelser skall, då någon förövat brott inom olika underrätters domvärjo, förvisning av mål från allmän domstol till krigsdomstol eller omvänt äga rum även då fullständig utredning av samtliga brott förebragts i den första domstolen. Härav följer exempelvis, att den, som begått skilda brott på tidpunkter då han tillhörde olika förband eller ock såväl

Utskottet.

före som efter inkallelse till militärtjänstgöring, kan komma att samtidigt stå under tilltal vid flera domstolar. Att flera olägenheter ej minst av ekonomisk art äro förenade härmed torde vara uppenbart. Det synes utskottet vara i hög grad befogat, att forumreglerna ändras därhän, att en enhetlig domstolsprocedur möjliggöres.

Utskottet vill emellertid erinra om att militieombudsmannen i sin till innevarande års riksdag avgivna ämbetsberättelse behandlat frågan om reglerna för domstols behörighet i brottmål i vissa fall och underställt detta spörsmål Kungl. Maj:ts prövning. Vid angivna förhållande anser sig utskottet kunna inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

3:o) **Begränsning av krigsrättsförfarandet i vissa ärenden.** Under justitiedepartementet, § 2, hava revisorerna meddelat, att de vid sin granskning av krigsrätternas protokoll uppmärksammat, att av de vid krigsrätterna handlagda målen och ärendena ett betydande antal varit betingat av förlust av eller skada å kronans egendom (Del I, sid. 4—6).

Till belysande av den omfattning i vilken dylika ärenden hänskjutas till prövning vid krigsrätt hava revisorerna uppgjort en sammanställning för åren 1940 och 1941 avseende dels totalantalet vid regementskrigsrätterna (stationskrigsrätterna) handlagda mål och ärenden dels ock det antal av ifrågavarande ärenden som avsett förlust av eller skada å kronans egendom.

Revisorerna hava uppmärksammat, att krigsfiskalerna i hithörande ärenden i de flesta fall icke framställa något ersättningsyrkande samt att krigsrätternas utslag i det övertvägande antalet fall är friande. Vidare har uppmärksamrats, att i vissa fall krigsrätt sammanträtt endast för behandling av hithörande ärenden ävensom att ärenden angående förkommen materiel till så obetydligt värde som omkring 10 kronor varit föremål för handläggning vid upprepade tillfällen.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av det ovan anförda framgår överlämnas i mycket stor utsträckning ärenden angående förlust av eller skada å kronans egendom till handläggning vid krigsrätt. Detta har enligt vad revisorerna vid sin granskning uppmärksammat i avsevärd utsträckning varit fallet jämväl då värdet av den förlorade eller skadade egendomen varit ringa. Viss begränsning finnes likväl redan nu föreskriven genom det stadgandet i gällande reglementen, att ifrågavarande ärenden skola hänskjutas till krigsrätt, därest vederbörande chef finner detta påkallat av i saken yppade omständigheter eller med hänsyn till det skadades eller förlorades värde. Revisorerna hava uppmärksammat, att krigsrätternas utslag i berörda ärenden i allmänhet varit friande.

Utän att fatta ståndpunkt till frågan om vilka åtgärder, som böra vidtagas för att genomföra en begränsning av antalet hithörande ärenden, som komma under krigsrätts prövning, vilja revisorerna erinra, att en möjlighet härtill står till buds genom att föreskriva, att dylika ärenden icke få hänskjutas till krigsrätt, försåvitt icke det beräknade värdet å egendomen uppgår till visst

bestämt belopp. Revisorerna vilja i detta sammanhang jämväl erinra om den enligt disciplinstadgan för personalen vid statens järnvägar åt järnvägsstyrelsen, distriktsförvaltning, distriktschef m. fl. myndigheter givna bestraffningsrätten. Jämligt disciplinstadgan kan befattningshavare, som är vållande till skada å eller förlust av järnvägen tillhörig egendom, efter förhör i närvaro av befäl ådömas böter, motsvarande 1—10 dagars lön.

Med hänsyn till de kostnader och den tidsutdräkt som äro förenade med förfarande vid krigsrätt vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke utredning bör ske i syfte att begränsa antalet hithörande ärenden, som hänskjutas till krigsrätt.

Yttranden hava avgivits av *arméförvaltningen*, *marinförvaltningen* och *flygförvaltningen* (Del. II, sid. 1—6). Arméförvaltningen har tillstyrkt revisorernas förslag angående utredning i syfte att begränsa antalet till krigsrätt hänskjutna ärenden. Marinförvaltningen har meddelat, att enligt för marinen gällande bestämmelser äger den myndighet eller den befälhavare, som i anledning av uppkommen skada eller förlust av materiel anbefallt undersökning därom, ålägga den, som vid undersökning befunnits vållande till skadan eller förlusten, ersättningsskyldighet med visst belopp, med rätt för den sålunda ersättningspliktige att i händelse av missnöje med beslutet få ersättningsfrågan prövad av domstol. Flygförvaltningen har framhållit, att frågan om införande av bestämmelser liknande de nu för marinen gällande avses bliva föremål för övervägande i samband med omarbetande av för flygvapnet gällande förvaltningsreglementen, och ämnar ämbetsverket därvid ägna de av riksdagens revisorer gjorda uttalanden tillbörlig uppmärksamhet.

Av den av revisorerna verkställda utredningen framgår, att ärenden angående förlust av eller skada å kronans egendom i mycket stor utsträckning överlämnas till handläggning vid krigsrätt. Uppenbart är att handläggningen av dylika mål måste bliva synnerligen betungande för krigsdomstolarna ävensom förorsaka statsverket kostnader, som i många fall icke stå i rimlig proportion till de ofta ringa belopp, målen avse. Utskottet finner därför önskvärdt, att på ifrågavarande område införes ett smidigare och framförallt billigare förfarande än vad som nu är rådande, dock givetvis utan att därmed beivrandet av vårdslöshet vid handhavandet av kronans persedlar eller rätts säkerheten överhuvud taget äventyras. Utskottet anser sig därför i likhet med revisorerna böra föreslå, att omhandlade fråga göres till föremål för utredning.

Utskottet.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning av frågan om begränsning av krigsrättsförfarandet i vissa ärenden.

4:o) **Medelsanvändningen vid försvarsväsendet.** Under försvarsdepartementet, § 3, hava revisorerna till behandling upptagit frågan om de militära myndigheternas dispositioner och medelsförvaltning (Del I, sid. 7 och 8).

Revisorerna hava erinrat därom, att 1941 års revisorer berört frågan om medelsanvändningen vid försvarsväsendet samt därvid framställt vissa erinringar.

Revisorerna hava meddelat, att de besökt olika militära anstalter och i avslutning till under resorna och under granskningsarbetet gjorda iakttagelser införskaffat kompletterande uppgifter samt samrått med vissa sakkunniga på olika områden.

Härefter hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna hava genom sin granskning av medelsanvändningen inom försvaret och av vad revisorerna härom i övrigt inhämtat kunnat konstatera att de militära myndigheternas anslagsdispositioner och medelsförvaltning alltjämt giva anledning till erinringar. Sålunda hava på grund av bristfällig planering av arbeten anslagsöverskridanden ägt rum. Ehuru i vissa hänseenden förbättringar i de militära myndigheternas medelsförvaltning kunnat iakttagas, äro revisorerna dock av den uppfattningen, att de av ifrågavarande myndigheter vidtagna förvaltningsåtgärderna icke alltid utförts med den ekonomiska omsorg, som med hänsyn till statens intresse varit tillbörlig.

Innevarande års riksdag har fattat beslut angående den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter. Såsom synnerligen viktiga led i den beslutade utbyggnaden ingå materielanskaffning och byggnadsverksamhet. Med hänsyn till de avsevärda anslagsmedel, som komma att ställas till förfogande för sagda ändamål, vilja revisorerna framhålla den synnerliga betydelsen av att medelsanvändningen sker med största möjliga ekonomiska planmässighet. Härvid förutsätta revisorerna, att landets tekniska, ekonomiska och produktiva krafter så långt det sig göra låter effektivt utnyttjas.

Yttranden hava avgivits av *arméförvaltningen*, *marinförvaltningen* och *flygförvaltningen*, vilka yttranden icke befordrats till trycket.

Utskottet.

Vad revisorerna under förevarande paragraf framhållit, har utskottet funnit vara av den allmänna vikt och betydelse, att utskottet velat vad sålunda förekommit för riksdagen

omförmåla.

5:o) **Krigspermission för skördearbete.** Under försvarsdepartementet, § 5, hava revisorerna anmärkt på att ledighet för skördearbete ansetts såsom krigspermission (Del I, sid. 15 och 16).

Genom brev till överbefälhavaren över rikets försvarskrafter den 6 december 1940 (nr 986) har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser angående ledighet för personal, å vilken krigsavlöningsreglementet är tillämpligt (krigsledighetsbestämmelser). Enligt nämnda bestämmelser beviljas ledighet i form av permission, krigspermission, tjänstledighet eller hempermittering.

Med krigspermission avses sådan i 14 § 1 mom. krigsavlöningsreglementet omförmäld permission, som meddelas personalen vid visst förband eller annan personalgrupp. Krigspermission beviljas vid kortvarigare uppehåll i tjänstgöringen samt eljest för att bereda personalen vila och rekreation. Under krigspermission bibehålles rätt till krigslön och familjebidrag. Med hem-

permittering förstås avbrott i tjänstgöring under viss tid eller tills vidare för återgång till civil verksamhet. Under hempermittering åtnjutes ej krigslön eller övriga med krigstjänstgöring förenade förmåner. Ersättning för resa inom riket i samband med hempermittering skall utgå med motsvarande tillämpning av stadgandena i 13 § krigsavlöningsreglementet, dock att vid hempermittering för skördearbete eller liknande ändamål ersättningen må avse färd från tjänstgöringsorten till annan ort inom riket, som vederbörande chef med hänsyn till ändamålet med ledigheten bestämmer, ävensom återresa.

I detta sammanhang hava revisorerna erinrat om att Kungl. Maj:t genom brev den 13 juni 1941 förordnat, att värnpliktiga må — utan hinder av vad däremot finnes stadgat i gällande krigsförplägnadsbestämmelser — vid krigspermission eller tjänstledighet av längre varaktighet än två dygn, såframt rätt till krigslön bibehålles, komma i åtnjutande av ersättning för krigsportion enligt för dylik ersättning meddelade särskilda föreskrifter.

Under innevarande höst har vid armén för deltagande i jordbruksarbete viss skördeledighet i form av krigspermission meddelats.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av det ovan anförda framgår har krigsledighet för skördearbete beviljats i form av krigspermission. De sålunda remitterade värnpliktiga hava med hänsyn härtill under sagda ledighet fått bibehålla krigslön, ersättning för krigsportion och i förekommande fall familjebidrag.

Med hänsyn till vad här ovan återgivits rörande bestämmelserna om krigsledighet finna revisorerna det uppenbart, att ledighet för nu ifrågakvarande ändamål icke är hänförlig till krigspermission utan bör betraktas som hempermittering, varunder krigslön, ersättning för krigsportion och familjebidrag icke må åtnjutas. Vad sålunda förekommit hava revisorerna ansett vara av den vikt, att de velat fästa riksdagens uppmärksamhet därå.

Yttranden hava avgivits av *överbefälhavaren* och *chefen för armén* (Del II, sid. 11), vilka ansett, att krigsledighet för skördearbete bör betraktas som hempermittering.

Utskottet delar revisorernas mening, vilken jämväl omfattats av *överbefälhavaren* och *chefen för armén*, att ledighet för deltagande i skördearbete bör hänföras till hempermittering.

Utskottet.

Med hänsyn till den ståndpunkt, som ovannämnda båda militära myndigheter intagit till denna fråga, har utskottet anledning antaga, att ändring i berörda avseende kommer att vidtagas utan att någon åtgärd från riksdagens sida erfordras. Utskottet har därför endast velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla

6:o) **Handläggningen av visst ärende vid arméförvaltningens intendenturdepartement.** Under försvarsdepartementet, § 10, hava revisorerna framställt vissa erinringar mot arméförvaltningens intendenturdepartements hand-

läggning av ärende angående leverans till kronan av kläder m. m. (Del I, sid. 28—35).

Enligt tre extra krigsleveranskontrakt, nr 162 av den 4 december 1939, nr 381 av den 22 januari 1940 samt nr 529 av den 4 april 1940, åtog sig Malmö Yllefabriks A.-B., Malmö, att till arméförvaltningens intendenturdepartement leverera i kontrakten angivna mängder kommisskläde av i kontrakten likaledes angivet slag. Erforderliga kvantiteter fårull skulle tillhandahållas av intendenturdepartementet. Betydande kvantiteter ull, tillhörande kronan, hava i anledning härav under leveranstiden lagrats i bolagets förråd i Furulund utanför Malmö.

Vidare skulle Malmö Yllefabriks A.-B. enligt extra krigsleveranskontrakt nr 694 av den 7 maj 1940 för kronans räkning tillverka 205,000 meter kamgarnsdiagonal, varvid bolaget skulle tillhandahålla all materiel.

Slutligen träffades enligt tilläggskontrakt (extra krigsleveranskontrakt nr 682 av den 14 maj 1940) avtal mellan intendenturdepartementet och bolaget om sådan ändring i leveranserna, att i då återstående leverans enligt extra krigsleveranskontraktet nr 162, 20,000 meter, samt i hela leveransen enligt extra krigsleveranskontrakten nr 381 och 529 cellull skulle inblandas till 20 procent. Även vid tillverkning av kamgarnsdiagonal skulle enligt särskild överenskommelse inblandas 20 procent cellull.

I av arméförvaltningens intendenturdepartement den 23 april 1937 fastställda bestämmelser rörande tillverkning, leverans och besiktning m. m. av gråbrungrönt kommisskläde modell 23 finnes bland annat föreskrivet, att ullen skall vara väl utsorterad, så att den är fri från styckull, benull och grövre bukull. Stapeln skall vara utvuxen, av medellängd och fri från skruvartade spetsar. Vidare är stadgat, att inblandning i ullmaterialet av s. k. konstull, kalkull, skavull, skinnull, utkammad ull, upprivna garnändar eller ullavfall icke får göras.

I anledning av vissa oegentligheter i samband med tillverkningen för kronans räkning vid Malmö Yllefabriks A.-B. pågår för närvarande rättslig undersökning, varvid bland annat bolagets verkställande direktör är föremål för åtal vid Malmö rådhusrätt.

Revisorerna hava funnit det vara av intresse att taga del av handläggningen hos arméförvaltningens intendenturdepartementet av ifrågavarande leveransärende i vad avser tiden innan detsamma blev föremål för rättslig undersökning.

Arméförvaltningens intendenturdepartement, krigsindustriavdelningen, träffade den 15 april 1939 avtal — gällande till och med den 30 september 1942 — med textilingenjören C. W. Asklund angående tjänstgöring såsom besiktningssman för ylleveror vid avdelningens kontroll- och besiktningsssektion. Asklund inkallades till tjänstgöring den 11 december 1939. Vid denna tidpunkt pågingo ännu fredsleveranserna av kläde enligt tidigare uppgjorda avtal. Då tillverkningen ägde rum vid endast ett fåtal fabriker, bland annat Malmö Yllefabriks A.-B., kunde Asklund till en början sköta besiktningen vid samtliga företag.

Vid besiktning den 10 januari 1940 hos Malmö Yllefabriks A.-B. konstaterade Asklund, att i ullpartier, avsedda för tillverkning av statens armékläde modell 23 tunnare, vari enligt kontrakt enbart ull av statens reservförråds lager skulle ingå, utbyte med fabriken egen ull verkstälts. Den i utbyte givna ullen vore lammull samt av en avsevärt kortare typ.

De av Asklund vid inspektionen av Malmö Yllefabriks A.-B. sålunda gjorda iakttagelserna framlades i en av Asklund till arméförvaltningen ställd, den 14 januari 1940 dagtecknad skrivelse. I berörda skrivelse framhölls bland annat, att den av bolaget inblandade ullen finge betraktas som mindervärdig för kommisstillverkning. Skulle ett dylikt förfaringsätt få tillämpas av tillverkare av statens kläde kunde betydande partier av statens egen bättre ull komma att ersättas med ull av lägre och mindervärdig typ, varigenom staten skulle avhändas större eller mindre penningbelopp och dessutom ullen i det till staten levererade klädet bliva av mindre god kvalitet. Asklund anmälde därför Malmö Yllefabriks A.-B. för detta förfaringsätt och överlät till arméförvaltningen att själv vidtaga åtgärder i saken. Vidare anhöll Asklund, att arméförvaltningen anmodade Malmö Yllefabriks A.-B. att ställa samtliga böcker, kort etc. till Asklunds förfogande, så att en ingående kontroll kunde verkställas, och borde bolaget först och främst vara angeläget härom för att helt klarlägga saken och borttaga den skugga av misstanke som annars måste falla på detsamma.

I anledning av Asklunds skrivelse den 14 januari 1940 anmodades verkställande direktören för Malmö Yllefabriks A.-B., A. Schmitz, att den 16 januari 1940 inställa sig hos chefen för krigsindustriavdelningen, dåvarande överstelöjtnanten Örtenblad, för närmare utredning av frågan. Vid detta sammanträde — vid vilket protokoll icke fördes — voro jämväl Asklund och chefen för kontroll- och besiktningssektionen, major Lyckberg, närvarande. Då Asklund anmälde att kontrollen vid fabriken icke hunnit slutföras vid tidpunkten för sammanträdet, uppdrogs åt honom att snarast möjligt slutföra densamma.

I samband med att besiktningens verksamheten från och med den 1 februari 1940 uppdelades i tre besiktningsområden tilldelades Asklund östra besiktningsområdet med tjänstgöring i Norrköping och Motala. Kontrollen över Malmö Yllefabriks A.-B. uppdrogs från och med nämnda dag åt annan person. Asklund skulle dock fullfölja den åt honom uppdragna efterbesiktningen vid Malmö Yllefabriks A.-B. Denna besiktning ägde rum den 24 januari 1940.

Rapport angående denna efterbesiktning avgavs av Asklund i skrivelse den 9 februari 1940 till arméförvaltningen, krigsindustriavdelningen. Av nämnda skrivelse framgick, bland annat, att bolaget erkänt att utbyten av ull ägt rum.

I anledning av Asklunds förutnämnda anmälan uppdrogs åt chefen för besiktningssektionen att inkomma med förslag till de åtgärder, som borde vidtagas.

I skrivelse den 26 juni 1940 till Malmö Yllefabriks A.-B. förklarade inten-

denturdepartementet, att de av Asklund påtalade åtgärderna voro synnerligen anmärkningsvärda men hade departementet, vid det förhållandet, att det ej kunnat konstateras att det av bolaget levererade kommissklädet genom ifrågavarande åtgärder i påvisbar grad nedsatts i fråga om värde, slitstyrka eller övriga egenskaper, likväl funnit anledning icke föreligga att gentemot bolaget vidtaga åtgärd av judiciell natur eller att framställa ersättningsanspråk i anledning av bolagets förfarande. Departementet ville samtidigt hava uttalat en förväntan, att vid kommande tillverkningar för departementets räkning egenmäktiga åtgärder av påtalad art icke skulle förekomma.

Intendenturdepartementet tillställde den 26 juni 1940 Asklund avskrift av berörda skrivelse med erkännande av dennes strävan att vid sitt arbete tillvarata statens intressen.

Vid inspektion i början av augusti 1940 av klädestillverkningen m. m. vid A.-B. Nyborgs Yllefabrik i Norrköping, vilket bolag för Malmö Yllefabriks A.-B:s räkning vävde och beredde ett parti kamgarndsdiagonal, avsett för leverans till armén, och för detta ändamål erhållit garn från sistnämnda bolag, framhölls från Nyborgs Yllefabriks sida, att det från Malmö Yllefabrik erhållna garnet syntes mera svårarbetat än Nyborgs Yllefabriks eget garn. Enligt vid statens provningsanstalt företagna prov voro cellulhalten i de undersökta proven betydligt högre än den tillåtna cellulbehandlingen.

I anledning av vad som i ärendet inträffat beordrades chefen för besiktningssektionen vid industribyrån samt en auktoriserad revisor att den 16—17 oktober 1940 företaga inspektion och revision vid Malmö Yllefabriks fabriker.

Asklund hemställde i skrivelse till statens krisrevision den 12 november 1940, att krisrevisionen måtte föranstalta om utredning angående leveranserna av kommissmodell 23 från Malmö Yllefabriks A.-B. till arméförvaltningen.

Statens krisrevision underrättade den 19 november 1940 Asklund om att undersökning rörande de förhållanden, som av Asklund påtalats, omgående skulle verkställas.

Med hänsyn till att vid den inom intendenturdepartementet verkställda utredningen sådana omständigheter framkommit, att rättsliga åtgärder mot Malmö Yllefabriks A.-B. ansågos böra vidtagas, överlämnade intendenturdepartementet med skrivelse den 20 november 1940 den i ärendet verkställda utredningen till överståthållarämbetet för polisärenden för vederbörlig åtgärd.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Mot arméfördelningens intendenturdepartements handläggning av ifrågavarande ärende kunna enligt revisorernas mening vissa erinringar framställas.

Till en början synes det revisorerna anmärkningsvärt att Asklund, vilken såsom besiktningssman för Malmö Yllefabriks A.-B. i januari 1940 upptäckte att bolaget inblandade egen ull i den av staten tillhandahållna ullen, från och med den 1 februari 1940 tilldelades annat distrikt. Enligt revisorernas mening hade det varit naturligt att Asklund fått kvarstanna såsom besiktningssman vid ifrågavarande bolag, i allt fall till en tidpunkt då han hunnit verkställa en genomgående undersökning av bolagets hela tillverkning för statens räkning.

Såsom av det ovan anförda framgår avgav Asklund den 9 februari 1940 rapport till intendenturdepartementet över den av honom vid Malmö Yllefabriks A.-B. verkställda efterbesiktningen. Denna rapport resulterade i att intendenturdepartementet efter viss utredning i ärendet den 26 juni 1940 avlät ovan berörda skrivelse till Malmö Yllefabriks A.-B.

Revisorerna, som äro väl medvetna om den stora arbetsbelastningen vid intendenturdepartementet vid ifrågavarande tid, anse likväl att ärendet icke handlagts med den skyndsamhet som dess betydelse krävt.

Även mot intendenturdepartementets handläggning av ärendet beträffande otilllåten inblandning av cellull synas berättigade erinringar kunna framställas.

Förklaring har avgivits av *arméförvaltningens intendenturdepartement* (Del II, sid. 21—29).

Vad revisorerna under förevarande paragraf anfört har utskottet, som funnit den av arméförvaltningens intendenturdepartement i ärendet avgivna förklaringen icke fullt tillfredsställande, ansett vara av den beskaffenhet, att utskottet icke kunnat underlåta att detsamma för riksdagen

Utskottet.

omförmäla.

7:o) **Försvarsassistenternas verksamhet.** Under socialdepartementet, § 12, hava revisorerna framställt vissa erinringar rörande försvarsassistenternas verksamhet. (Del I sid. 36—40.)

Genom Kungl. Maj:ts instruktion den 19 november 1937 (nr 902) för landshövdingarna i rikets län samt de vid länsstyrelserna anställda befattningshavarna (landshövdinginstruktion) hava vissa bestämmelser meddelats angående försvarsassistenter. Sålunda skall enligt 3 § 3 stycket av nämnda instruktion för biträde med handläggning av frågor, som beröra civila luftskyddet, försvarsväsendet och den allmänna ekonomiska försvarsberedskapen, vid varje länsstyrelse finnas anställd en försvarsassistent. Om försvarsassistentens tjänstgöring är enligt nämnda författningsrum särskilt stadgat.

Landshövdinginstruktionen medger, att jämväl civila personer kunna förordnas till försvarsassistenter. För närvarande uppehållas dock samtliga befattningar såsom försvarsassistenter av pensionerade officerare. Dessa äro av Kungl. Maj:t förordnade för en tid av ett år. Försvarsassistenterna äro i fredstid underställda länsstyrelserna men äro vid mobilisering av Kungl. Maj:t ställda till chefens för försvarsstaben förfogande.

Några särskilda bestämmelser angående försvarsassistenternas tjänstgöring hava emellertid icke meddelats, om man undantar den genom kungl. brev den 12 juni 1942 meddelade föreskriften, att tjänstgöringen såsom försvarsassistenter under budgetåret 1942/43 må avse högst 11 månader.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Ett planmässigt ordnat effektivt samarbete mellan de militära och civila myndigheterna redan i fredstid måste givetvis vara av största betydelse för

den totala försvarsberedskapens upprätthållande, särskilt med tanke på en i möjligaste mån friktionsfri övergång från freds- till krigsförhållanden. Alldenstund länsstyrelserna i flera avseenden utgöra ryggraden i den civila administrationen, synes det vara av särskild vikt, att just i fråga om dessa myndigheter intet eftersättes för att de på ett effektivt sätt skola kunna fullgöra de uppgifter, som ur denna synpunkt ankomma på dem att handhava. Inrättandet av försvarsassistentbefattningarna vid länsstyrelserna har därför varit ett steg i rätt riktning, men det förefaller revisorerna som om tanken ej fullföljts tillräckligt.

Revisorerna, som under innevarande års resor varit i tillfälle att skaffa sig kännedom om försvarsassistenternas verksamhet, hava funnit att försvarsassistenterna icke alltid tagits i anspråk i den utsträckning, som med hänsyn till omfattningen av militära ärenden vid länsstyrelserna varit önskvärd. Detta torde måhända till viss del haft sin grund däruti, att detaljerade bestämmelser om deras verksamhet alljämt saknas. För ett ändamålsenligt och effektivt utnyttjande av den sakkunskap, som ställts till länsstyrelsernas förfogande, bör, enligt revisorernas mening, försvarsassistentinstitutionen erhålla en fastare utformning. Försvarsassistent bör sålunda åläggas självständig föredragning av ärenden, som tillhöra hans handläggning, eller i varje fall att närvara vid föredragning av sådana frågor med rättighet att få från de fattade besluten avvikande mening antecknad till protokollet. Revisorerna anse, att erforderliga föreskrifter om försvarsassistenternas verksamhet snarast böra utfärdas.

Yttranden hava avgivits av *chefen för försvarsstaben och luftskyddsinspektionen* (Del II, sid. 30 och 31) samt från överståthållarämbetet och länsstyrelserna, vilkas yttranden icke befordrats till trycket.

Utskottet.

Revisorerna hava under förevarande paragraf konstaterat, att försvarsassistenterna icke alltid av länsstyrelserna tagits i anspråk i önskvärd utsträckning, vilket berott på att närmare föreskrifter saknas i fråga om assistenternas verksamhet. För ett ändamålsenligt och effektivt utnyttjande av den sakkunskap, som försvarsassistenterna representera inom länsstyrelserna, bör därför enligt revisorernas mening försvarsassistentinstitutionen givas en fastare utformning än vad som nu är fallet. Utskottet vill framhålla, att 1941 års hemortsförsvarssakkunniga lära komma att inom den närmaste tiden framlägga förslag till förändringar beträffande försvarsassistenternas ställning och verksamhetsområde. I avvaktan härpå synes utskottet någon åtgärd från riksdagens sida i detta ärende icke vara påkallad. Vad i ärendet förekommit har utskottet dock velat för riksdagen

omförmäla.

8:o) **Kostnader för bevakning av hamnar.** Under socialdepartementet, § 13, hava revisorerna behandlat frågan om användandet av personal vid tullverket för vissa bevakningsuppgifter (Del I, sid. 40—43).

Revisorerna hava meddelat, att de å förslagsanslaget till anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m. redovisade utgifterna uppgingo för budgetåret 1940/41 till

8,273,316 kronor och för budgetåret 1941/42 till 8,797,355 kronor. I dessa utgifter ingingo kostnader för bevakning av hamnar under budgetåret 1940/41 med 2,108,078 kronor och under budgetåret 1941/42 med 2,613,639 kronor. Nämnade kostnader hava således under sistförflutna budgetår avsevärt stigit.

Revisorerna hava erinrat om att 1941 års revisorer framhållit de möjligheter till nedbringande av kostnaderna för ifrågavarande ändamål, som torde stå att vinna genom att den ifrågakommande polisbevakningen överflyttades å tullverket och dess personal. Den av revisorerna nu verkställda utredningen utvisar emellertid, att tullverkets personal endast i ytterst ringa omfattning tagits i anspråk för berörda ändamål. Revisorerna hava vidare upprättat en sammanställning, utvisande den utsträckning, i vilken ordinarie och extra ordinarie befattningshavare i tullverket under budgetåret 1941/42 anlitats för bevakning av hamnar.

Revisorerna hava därefter gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av det ovannämnda framgår erinrade 1941 års revisorer om de möjligheter till nedbringande av kostnaderna för hamnbevakning, som syntes stå att vinna genom att bevakningen överflyttades å tullverket och dess personal. Innevarande års revisorer hava emellertid vid sin granskning uppmärksammat, att tullverkets personal i ytterst ringa omfattning tages i anspråk för ifrågavarande bevakningsuppgifter.

Synnerligen anmärkningsvärt synes det revisorerna, att den vid vissa norrländska hamnar stationerade tullpersonalen icke i större utsträckning tagits i anspråk för bevakning av samma hamnar under vintertid utan att för ändamålet anlitats särskild polispersonal. Vidare anse revisorerna att, när för bevakningsändamål tullpersonal finnes tillgänglig, denna personal i första hand skall tagas i anspråk, även om detta föranleder att tidigare anställd extra polispersonal måste entledigas. Genom ett sådant förfarings sätt, rätt utnyttjat, skulle enligt vad revisorerna förvissat sig om bevakningskostnaderna i flera fall kunnat avsevärt nedbringas. Slutligen hava revisorerna icke kunnat undgå att lägga märke till att åtskilligt brister i samarbetet mellan myndigheterna, när det gäller att ordna hamnbevakningen på det för statsverket billigaste sättet.

Revisorerna, som äro av den uppfattningen att bestyret med ifrågavarande bevakning bör i betydligt större utsträckning än som hittills skett överflyttas å tullverket och dess personal, hava velat bringa de nu gjorda iakttagelserna till riksdagens kännedom.

Yttranden hava avgivits av *generaltullstyrelsen*, *överståthållarämbetet* och *länsstyrelserna* (Del II, sid. 31—38). I fråga om länsstyrelsernas yttranden hava endast vissa av dessa befordrats till trycket. De i ärendet hörda myndigheterna hava i allmänhet anslutit sig till revisorernas förslag. Av vissa länsstyrelser yttranden framgår, att de av revisorerna framställda önskemålen redan beaktats.

Revisorerna hava erinrat om att 1941 års revisorer framhållit de möjligheter till nedbringande av kostnaderna för hamnbevakning, som stode att vinna genom att den ifrågavarande polisbevakningen överflyttades å tullverket. Den av revisorerna nu verkställda undersökningen utvisar, att tull-

Utskottet.

verkets personal endast i ytterst ringa omfattning tagits i anspråk för berörda ändamål ävensom att statens kostnader för hamnbevakningen under senast förflutna budgetår avsevärt stigit. Det vill förefalla utskottet, som om en av anledningarna härtill vore att söka i bristande samarbete mellan myndigheterna i fråga om hamnbevakningens ordnande på det för statsverket billigaste sättet. Utskottet, som finner angeläget att de med hamnbevakningen förenade stora kostnaderna nedbringas, anser att frågan om lämpligaste sättet härför bör göras till föremål för närmare undersökning.

Utskottet vill erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 5 februari 1943 bemyndigat chefen för socialdepartementet att tillkalla vissa sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning rörande vissa bevakningsfrågor. Såsom framgår av statsrådsprotokollet till nämnda beslut skola de sakkunniga jämväl uppmärksamma frågan om anordnande av inhägnade bevakningsområden inom tullhamnar ävensom till behandling upptaga övriga bevakningsspörsmål, som de sakkunniga under fortgången av sitt arbete skulle finna böra komma under övervägande.

Det synes utskottet lämpligt, att den under förevarande paragraf behandlade frågan blir föremål för behandling av ifrågavarande sakkunniga.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte åt de för utredning rörande vissa bevakningsfrågor tillsatta sakkunniga uppdraga att till behandling upptaga frågan rörande hamnbevakningen.

9:o) Kostnaderna för inlösen och förvaring av vapen. Under socialdepartementet, § 15, hava revisorerna framställt vissa erinringar beträffande kostnaderna för inlösen och förvaring av vapen (Del I, sid. 45—51).

Enligt vapenkungörelsen den 22 juni 1934 (nr 315) må länsstyrelse återkalla meddelat tillstånd att innehava skjutvapen eller meddela förbud mot fortsatt innehav av sådant vapen. I händelse av sådan återkallelse eller sådant förbud, liksom då ansökan avslås om tillstånd att innehava skjutvapen, som förvärvats genom arv eller testamente eller på grund av giftorätt, skall vapnet avlämnas till polismyndighet, magistrat, stadsstyrelse eller kommunalborgmästare. Vapnet skall, där det ej förklaras förverkat, inlösas av kronan. Det skall förvaras under lås och på säkert ställe. Med inlöst vapen skall förfaras på sätt länsstyrelsen bestämmer.

Enligt kungörelsen den 22 juni 1934 (nr 316) om inlösen av skjutvapen enligt vapenkungörelsen har länsstyrelsen att fastställa det värde å vapen som skall inlösas, efter vilket inlösen skall ske, samt att låta till vapnets ägare utbetala lösensumman.

I brev den 22 juni 1934 har Kungl. Maj:t anbefallt arméförvaltningens artilleridepartement att, i den mån så lämpligen kan ske, lämna länsstyrelse, som därom framställer begäran, bistånd dels med värdering av vapnen, dels

ock med förvaring och vård av vapen som inlösts eller förverkats jämlikt vapenkungörelsen. På grund av dessa föreskrifter överlämnas sådana vapen av samtliga länsstyrelser till olika arméns tygstationer. Överståthållarämbetet däremot förvarar i Stockholm inlösta eller förverkade vapen i kriminalpolisens godsrum.

Revisorerna hava meddelat, att de verkställt en utredning rörande dels kostnaderna för inlösen och värdering av vapen under budgetåren 1934/35—1941/42, dels ock inkomster av försålda vapen under samma tid. Resultatet innefattas i två i revisionsberättelsen intagna sammanställningar. Enligt sammanställningarna hava kostnaderna under nämnda tid uppgått till mer än sexdubbla beloppet av inkomsterna. Revisorerna hava vidare meddelat, att de vid besök å kriminalpolisens i Stockholm förråd kunnat fastslå, att flera av vapnen vid värdering åsatts och därefter inlösts till uppenbart överpris ävensom att motsvarande övervärdering ej sällan förekommer jämväl hos länsstyrelserna. I vissa fall, framhålla revisorerna, hava inlösen ägt rum av vapen, som ej innefattas av vapenkungörelsen.

Revisorerna hava i ärendet gjort följande allmänna uttalande.

Syftet med bestämmelserna i vapenkungörelsen angavs under förarbetena vara att genom det allmännas kontroll över vapeninnehavet i landet förebygga bildandet av beväpnade enskilda sammanslutningar. Utan att närmare ingå på frågan om för vinnande av detta syfte inlösen av vapen verkligen kan anses nödvändig i hela den utsträckning, som för närvarande är föreskriven, vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida exempelvis salongsgevär eller salongspistoler, lösa gevärspipor och ryttarpistoler kunna anses så användbara för samhällsfarliga företag, att deras fortsatta inlösande kan anses påkallat.

Vad därefter angår kostnaderna för inlösen av vapen, framgår av den lämnade redogörelsen att dessa årligen uppgå till avsevärda belopp. För att nedbringa dessa kostnader finna revisorerna det påkallat, att föreskrifterna om inlösen ändras så, att den som icke längre önskar tillstånd att innehava vapen, av länsstyrelsen kan åläggas att själv söka försälja vapnen till behörig köpare. I fall, då vederbörande förklarar sig icke önska eller kunna verkställa sådan försäljning, synas billighets- eller andra skäl icke göra det påkallat att vapnet inlöses till högre pris än som betingas av skrotvärdet. I fråga om värderingen av vapen, som icke på angivna sätt skulle inlösas, synes en ändring av praxis böra ske på det sätt, att till utgångspunkt för värderingen tages det pris som kan erhållas vid försäljning till vapenhandlare och icke såsom för närvarande vapenhandlarnas försäljningspris.

Beträffande kostnaderna för och arbetet med förvaring av vapen, varom nu är fråga, giva revisorernas iakttagelser vid handen, att dessa skulle kunna väsentligt nedbringas genom införandet av en enklare procedur. Sålunda torde endast vapen, som kunna antagas vara lämpliga för försvarsmakten eller eljest fullt användbara, böra överlämnas till tygstationerna. Övriga vapen borde av länsstyrelsen försäljas direkt, i förekommande fall såsom skrot. Beträffande till tygstationerna redan överlämnade och framdeles inkommande vapen synes böra föreskrivas, att dessa må av tygstationen försäljas utan att tillstånd av länsstyrelsen skall erfordras. I samband med en sådan ändring av föreskrifterna böra självfallet åtgärder vidtagas för omedelbar försäljning av tygstationernas förråd av såsom vapen obrukbara pjäser.

Yttranden hava avgivits av *arméförvaltningens tygdepartement och överståthållarämbetet* (Del II, sid. 39—41). Tygdepartementet har tillstyrkt i revisorernas uttalande framställda förslag till åtgärder. Överståthållarämbetet har icke haft något att erinra mot revisorernas förslag, att den som icke längre önskar innehava vapen skall i första hand själv söka sälja vapnen till behörig person, och att, då kronan inlöser vapnen, till utgångspunkt för värderingen tages det pris, som kan erhållas vid försäljning till vapenhandlare.

Utskottet. Den av revisorerna verkställda undersökningen utvisar, att kostnaderna för inlösen och värdering av vapen uppgå till avsevärda belopp, vilket delvis torde bero därpå att vapnen vid värdering åsatts och därefter inlösts till överpris. Vidare framgår att förvaringen av vapen, som förklarats förverkade eller som av kronan skola inlösas, kräver betydande utrymmen och i betraktande av vapnens värde oproportionerligt mycket arbete. Utskottet delar revisorernas mening, att de härmed förenade kostnaderna och arbetet torde kunna väsentligt nedbringas genom införandet av en enklare procedur än den som nu tillämpas. På grund härav finner sig utskottet böra föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om närmare undersökning i denna fråga. Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta vidtaga åtgärder i syfte att nedbringa kostnaderna för inlösen och förvaring av vapen, som förklarats förverkade eller som av kronan skola inlösas.

10:o) Vissa iakttagelser rörande tjänstebrevsrätten. Under kommunikationsdepartementet, § 18, hava revisorerna meddelat, att de verkställt vissa undersökningar rörande tjänstebrevsrättens utnyttjande (Del I, sid. 59—63).

Revisorerna, som inledningsvis redogjort för gällande bestämmelser på området, hava erinrat om att i samband med behandlingen år 1932 av förslagsanslaget till postavgifter för tjänstebrev och dylika försändelser (statsverkspropositionen, sjätte huvudtiteln, punkt 55) förslag framlagts till åtgärder för begränsning av statsverkets kostnader för berörda ändamål.

I skrivelse den 16 mars 1932, nr 6 A, avgav riksdagen under punkten 44 yttrande i anledning av berörda förslag. Riksdagen anslöt sig därvid till av departementschefen uttalad uppfattning, att en revision av den nuvarande tjänstebrevsrätten vore påkallad såväl av besparingsskäl som med hänsyn till skedda missbruk av densamma. Av riksdagens skrivelse framgick, att riksdagen särskilt uppmärksammat, hurusom avsevärda merkostnader åsamkats staten genom att tjänsteförsändelserna befordrades under assurans eller rekommendation ävensom att ilbefordran av tjänsteförsändelser syntes förekomma i onödigt stor omfattning. Vidare ansåg riksdagen vissa inskränkningar påkallade uti den — i all synnerhet bland vissa tjänstebrevsberättigade, icke statliga institutioner — förekommande spridningen av masskorsband

och tryckta meddelanden av olika slag. Riksdagen fann det angeläget, såväl att de bestämmelser fullständigades, som Kungl. Maj:t den 4 december 1930 utfärdat till förekommande av dels att postledes i tjänsteväg befordrades alltför tunga och stora försändelser, för vilka annat befordrings sätt vore lämpligare, dels ock att assurans m. m. av tjänsteförsändelser onödigtvis påkallades, som ock att i övrigt erforderlig kontroll utövades över att tjänstebrevsrätten ej missbrukades, allt i syfte att nedbringa de synnerligen dryga omkostnaderna härför.

Genom cirkulär den 30 juni 1932 (nr 360) till samtliga tjänstebrevsberättigade angående åtgärder för begränsning av statsverkets kostnader för tjänstebrev och dylika försändelser förstod Kungl. Maj:t samtliga tjänstebrevsberättigade att, en var inom sitt verksamhetsområde, söka åstadkomma största möjliga begränsning av tjänstepostens omfattning.

Efter att hava redogjort för en inom generalpoststyrelsen upprättad sammanställning rörande kostnaderna för tjänsteförsändelser ävensom redogjort för vissa fall, där vederbörande ansett sig kunna använda tjänsteförsändelse, hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Den av generalpoststyrelsen verkställda utredningen har givit vid handen, att missbruk av tjänstebrevsrätten i åtskilliga fall förekommit. I stort sett torde några erinringar i detta hänseende icke kunna göras mot de egentliga statsmyndigheterna, ehuru väl enskilda befattningshavare i vissa fall utnyttjat denna rätt i strid med gällande bestämmelser. De framställda anmärkningarna rikta sig fastmera mot icke-statliga organisationer, särskilt lokalavdelningarna av desamma. Revisorerna äro av den uppfattningen, att tjänstebrevsrätten kommit att erhålla en alltför stor omfattning, varigenom kontrollen över densamma blivit i hög grad försvårad. Enligt revisorernas mening bör en begränsning av denna rätt kunna ske. Tjänstebrevsrätten synes sålunda böra förbehållas främst statliga myndigheter med därtill hörande underförvaltningar. I samband med frågan om inskränkning av tjänstebrevsrätten bör jämväl tagas under övervägande spörsmålet om införande av i möjligaste mån detaljerade bestämmelser om användande av denna rätt. Då gällande förordning om postavgifter för tjänsteförsändelser till stor del endast innehålla föreskrifter om avräkningsförfarandet i dylika fall, torde en komplettering av densamma — eventuellt i förening med en av generalpoststyrelsen utarbetad broschyr i ämnet — vara erforderlig.

Revisorerna, som inhämtat, att spörsmålet om ändrade bestämmelser rörande tjänstebrevsrätten för närvarande är föremål för generalpoststyrelsens uppmärksamhet, anse att ovan anförda synpunkter böra vinna beaktande vid frågans slutliga avgörande

Yttrande har avgivits av *generalpoststyrelsen* (Del II, sid. 44 och 45), som har för avsikt att upptaga de av revisorerna berörda frågorna till behandling i samband med avlämnandet till Kungl. Maj:t av redogörelse för statsverkets kostnader för tjänstebrev och försändelser.

Revisorernas uttalande att tjänstebrevsrätten kommit att erhålla en alltför stor omfattning, varigenom kontrollen över densamma blivit i hög grad försvårad, samt att en begränsning av denna rätt till att avse främst statliga

Utskottet.

myndigheter med därtill hörande underförvaltningar bör kunna ske, överensstämmer, framhåller generalpoststyrelsen i sitt i ärendet avgivna yttrande, helt med den uppfattning, åt vilken såväl statskontoret som styrelsen vid upprepade tillfällen givit uttryck och till vilken jämväl 1932 års riksdag i princip anslutit sig. Såsom generalpoststyrelsen uttalat kommer styrelsen därför att till omprövning upptaga frågan om en begränsning av tjänstebrevsrätten.

De av revisorerna under förevarande paragraf framställda anmärkningarna rikta sig emellertid i huvudsak mot det sätt, på vilket tjänstebrevsrätten utnyttjats av icke-statliga myndigheter, särskilt lokalavdelningarna av desamma. De av revisorerna därvid påtalade ofta förekommande fallen av missbruk giva enligt utskottets mening stöd för revisorernas uttalande om behovet av i möjligaste mån detaljerade bestämmelser om användandet av denna rätt.

Då av generalpoststyrelsens yttrande i ärendet framgår, att styrelsen har för avsikt att till behandling upptaga frågan om tjänstebrevsrätten och att hänsyn därvid kommer att tagas till de av revisorerna anförda synpunkterna, har utskottet ansett sig kunna inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

11:o) **Vissa iakttagelser beträffande besparingsåtgärder inom allmänna civilförvaltningen.** Under finansdepartementet, § 19, hava revisorerna meddelat, att de närmare undersökt, i vad mån inom allmänna civilförvaltningen besparingsåtgärder vidtagits i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i angivet syfte utfärdade föreskrifter (Del I, sid. 64—68).

Revisorerna hava inledningsvis redogjort för ifrågavarande föreskrifter. Sålunda omnämnes, bland annat, att Kungl. Maj:t genom cirkulär den 1 december 1939 (nr 831) till statsmyndigheterna angående vissa besparingsåtgärder anbefallt statsmyndigheterna att noggrant undersöka möjligheterna att nedbringa utgifterna för omkostnader samt att skyndsamt vidtaga de besparingsåtgärder, vartill undersökningen kunde föranleda. I cirkuläret erinrades om att i en inom finansdepartementet upprättad promemoria frågan om de åtgärder, som kunde vidtagas för nedbringande av statsverkets utgifter för expenser och publikationstryck, upptagits till behandling. Till ledning för besparingsarbetet hade i promemorian angivits vissa allmänna riktlinjer. Sålunda framhölls, att nyinköp av möbler, skriv- och räknemaskiner m. fl. inventarier endast borde ske, när så oundgängligen erfordrades för arbetets fullgörande.

I cirkulär till statsmyndigheterna den 4 januari 1940 (nr 37) angående begränsning av vikariatsförordnande m. m. anbefallde Kungl. Maj:t statsmyndigheterna att icke i annat fall än då så prövades oundgängligen erforderligt meddela förordnande för tjänsteman att såsom vikarie uppehålla befattning, att i möjligaste mån begränsa nyanställning av icke-ordinarie personal och anlåtande av tillfällig arbetskraft ävensom sådan tjänstgöring ut-

över fastställd arbetstid, för vilken övertidsersättning finge utgå, samt att tillse att stadgad arbetstid i full utsträckning utnyttjades.

Tillika anbefallde Kungl. Maj:t statsmyndigheterna att i all den utsträckning, förhållandena medgäve, begränsa meddelandet av partiella ledigheter, som föranledde att vikarier måste förordnas för fullgörande av vissa med tjänsterna förenade göromål.

Revisorerna hava sammanknutit sina iakttagelser i följande uttalande.

Vid granskning av ett flertal ämbetsverks och myndigheters räkenskaper hava revisorerna kunnat konstatera, att, i stort sett, antalet meddelade *vikariatsförordnanden* undergått någon minskning. Inom vissa ämbetsverk hava dylika förordnanden inskränkts väsentligt, i det att vikarier förordnats allenast å föredragandetjänster (exempelvis byråchefs- och vissa sekreterarebefattningar) samt å kamrerare-, kassörs- och registratorstjänster. På andra håll däremot synes någon begränsning i förevarande hänseende icke hava skett. Vikariatsförordnanden hava sålunda förekommit icke blott å ordinarie befattningar i olika lönegrader utan även å extra ordinarie tjänster, såsom kontorsbiträdes-, kanslibiträdes-, kansliskrivare- samt amanuensjäns- ter m. fl.

Det är givetvis svårt att avgöra, vilka vikariatsförordnanden, som måste anses oundgängligen erforderliga. På flera håll förekommer, att i den för vederbörande ämbetsverk eller myndighet fastställda instruktionen ävensom i andra författningar bestämmelser intagits om att vissa ärenden skola handläggas av särskilda befattningshavare. I sådana fall har vikariatsförordnande i regel ansetts böra meddelas. Ofta hava emellertid dylika bestämmelser intagits i ämbetsverkens arbetsordningar, vilka utfärdas av verken själva. Något hinder synes under sådana förhållanden icke hava förelegat för ämbetsverket att besluta om den inskränkning i vikariatsförordnanden, som befunnits påkallad. Det torde emellertid under inga omständigheter kunna anses nödvändigt eller försvarligt att förordna vikarier å amanuens- och biträdestjänster. Även om viss minskning av vikariatsförordnanden sålunda kunnat konstateras, har denna dock icke skett i sådan omfattning, som med hänsyn till de utfärdade besparingsföreskrifterna kunnat förväntas. Revisorerna anse därför ytterligare åtgärder vara erforderliga för nedbringande av statsverkets kostnader för ifrågavarande ändamål. Förhållandena i övrigt på hitörande område synes även nödvändiggöra, att en ändring snarast möjligt kommer till stånd. Borttagandet av vikariatsförordnande medför nämligen icke blott att befattningshavare går förlustig vikariatsersättning utan även att han i merithänseende icke får tillgodoräkna den tid, han skött de med den högre tjänsten förenade göromålen. Der ojämnhet, som ifråga om meddelandet av vikariatsförordnanden förekommit, har haft till följd, att befattningshavare inom vissa ämbetsverk blivit väl tillgodosedda med meriter, under det att befattningshavare på andra håll på grund av vidtagna inskränkningar icke kunnat förskaffa sig sådana i samma utsträckning. Detta måste givetvis innebära en stor orättvisa, som kan tänkas medföra icke önskvärda konsekvenser vid ämbetsverkens rekrytering. Revisorerna hava haft under övervägande olika förslag till åtgärder för nedbringande i största möjliga utsträckning av statsverkets kostnader för vikariatsförordnanden. Den lämpligaste utvägen synes revisorerna vara att bestämmelser meddelades därom, att vikariatsförordnande finge meddelas endast å sådana tjänster som Kungl. Maj:t medgivit att de finge uppehållas med vikarier. Vederbörande ämbetsverk och myndigheter skulle härom hos Kungl. Maj:t göra framställning. Re-

visorerna förutsätta härvid, att vederbörande revisionsmyndigheter skulle äga tillse, att Kungl. Maj:ts föreskrifter härutinnan följas.

Vad revisorerna här ovan föreslagit har icke avseende å vikariatslön, som Kungl. Maj:t jämlikt civila avlöningreglementet och civila icke-ordinarie-reglementet äger medgiva.

Vid sin granskning hava revisorerna även funnit, att *overtidersättning* — ehuru någon minskning på vissa håll kunnat konstateras — alltjämt utbetalas i en omfattning, som icke står i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts här ovan omnämnda besparingsbestämmelser. Revisorerna komma att under § 38 i denna berättelse påtala vissa missförhållanden, som i detta hänseende förekommit vid statens järnvägars kontrollkontor i Tomtebodas. Det måste framstå såsom ett oavvisligt krav, att vederbörande ämbetsverk och myndigheter genom åstadkommande av en ändamålsenlig organisation av arbetet och ett effektivt utnyttjande av den fastställda arbetstiden medverka till nedbringande i möjligaste mån av *overtidersättning*.

Beträffande utgifterna å ämbetsverkens och myndigheternas omkostnadsanslag må anföras följande.

I den i ovannämnda cirkulär den 1 december 1939 (nr 841) omnämnda, inom finansdepartementet till ledning för besparingsarbetet upprättade promemorian har framhållits, att *nyinköp av möbler, skriv- och räknemaskiner m. fl. inventarier* endast borde ske, när så oundgängligen erfordrades för arbetets fullgörande. Någon minskning i fråga om sådana nyinköp torde visserligen hava skett, men nyanskaffning av såväl möbler som andra inventarier förekommer alltjämt i icke obetydlig utsträckning. Särskilt synes detta vara fallet i slutet av budgetåret. Revisorerna hava icke kunat frigöra sig från den tanken att dessa inköp ofta skett i syfte att före budgetårets utgång förbruka anvisade expensmedel, utan att något direkt påtagligt behov av nyanskaffning förelegat. Då det torde vara nödvändigt att ytterligare nedbringa statsverkets utgifter för nu ifrågavarande ändamål, anse revisorerna att den åtgärden bör vidtagas, att mera kostsamma nyinköp av möbler, skriv- och räknemaskiner m. fl. inventarier icke få göras utan att underställas Kungl. Maj:ts prövning. Mindre brådskande behov torde kunna anstå, tills statens krisorgan i en framtid upphöra, då stora lager av staten tillhöriga inventarier av olika slag bliva disponibla för ämbetsverkens behov. Det torde böra erinras, att dessa organ under budgetåren 1939/40—1941/42 inköpt inventarier för sammanlagt i runt tal 1,220,000 kronor. Jämväl från andra myndigheter, vilkas verksamhet på grund av nu rådande förhållanden kommit att utvidgas, torde väsentliga lager av dylika inventarier vara att påräkna vid kristidens upphörande. För underhåll av redan befintliga inventarier samt för mindre inköp av sådana torde för varje ämbetsverk och myndighet böra beräknas ett mindre anslagsbelopp.

Under § 28 i sin berättelse påtalade 1940 års revisorer de högst varierande kostnader, som av statliga ämbetsverk och myndigheter betalades för *tvätt* av handdukar och förordade för vinnande av besparingar på detta område en centralisering av tvätten för de statliga myndigheterna i Stockholm i sådan form, att fångvårdsstyrelsens arbetskontor övertog förefintliga handduksförråd samt förbunde sig att tillhandahålla rena handdukar i mån av behov. Någon sådan organisation har emellertid ännu icke kommit till stånd. Revisorerna, som ånyo haft tillfälle konstatera, att utgifter för ifrågavarande ändamål ganska väsentligt variera — från 55 öre till 85 öre per kilogram — anse, att åtgärder snarst böra vidtagas för åstadkommande av en sådan centralisering.

Den av revisorerna nu verkställda granskningen har i stort sett givit vid handen, att besparingar icke vunnits i den utsträckning, som med hänsyn

till Kungl. Maj:ts föreskrifter i ämnet kunnat förväntas. Enligt dessa bestämmelser har det överlämnats åt vederbörande ämbetsverk och myndigheter att själva avgöra, i vad mån besparingsåtgärder kunna finnas påkallade. Detta har även medfört, att vissa ämbetsverk verkställt ganska väsentliga besparningar av sina utgifter, medan på andra håll besparingsåtgärder i endast obetydlig omfattning vidtagits. För att giva ökad effektivitet åt Kungl. Maj:ts besparingsföreskrifter synes därför erforderligt att åt vederbörande revisionsmyndigheter eller annat organ uppdrages att övervaka efterlevnaden av dessa bestämmelser med skyldighet för myndigheten att hos Kungl. Maj:t göra den anmälan, vartill granskningen givit anledning.

Den av revisorerna verkställda undersökningen giver vid handen, att de av Kungl. Maj:t utfärdade besparingsföreskrifterna icke av vissa myndigheter tillämpats i den utsträckning, som avsetts. Sålunda hava på vissa håll vikariatsförordnanden meddelats i sådana fall, där dylika förordnanden uppenbarligen icke varit nödvändiga eller försvarliga. Vidare har förekommit, att övertidsersättning utbetalats i en omfattning, som icke står i överensstämmelse med besparingsföreskrifterna, vilket i många fall synes bero på avsaknaden av en ändamålsenlig organisation av arbetet och ett icke fullt utnyttjande av den ordinarie arbetstiden. Även nyinköp av möbler m. m. synes hava skett i en omfattning, som icke svarar mot ett oavvisligt behov av dylik nyanskaffning.

Utskottet.

Då det enligt de utfärdade besparingsföreskrifterna överlämnats åt vederbörande myndigheter att själva avgöra i vad mån föreskrifterna äro påkallade, hava revisorerna framlagt förslag av innehåll, att åt vederbörande revisionsmyndigheter eller annat organ uppdrages att övervaka efterlevnaden av dessa föreskrifter med skyldighet för myndigheten att hos Kungl. Maj:t göra den anmälan, vartill granskningen givit anledning.

Utskottet finner med hänsyn till vad som i ärendet förekommit i hög grad påkallat, att åtgärder vidtagas i syfte att effektivisera besparingsföreskrifterna i fråga och därmed åstadkomma ett nedbringande av statsverkets kostnader och anser den av revisorerna anvisade utvägen härför böra närmare undersökas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att åstadkomma effektivitet åt de av Kungl. Maj:t för allmänna civilförvaltningen utfärdade besparingsföreskrifterna.

12:o) Särskild lönedomstol. Under finansdepartementet, § 20, hava revisorerna berört vissa synpunkter rörande önskvärdheten av inrättandet av en särskild lönedomstol (Del I, sid. 68—79).

Revisorerna hava inledningsvis redogjort för de huvudsakliga regler, som för närvarande gälla i fråga om instansordningen m. m. vid tvister om avlöningsförmåner till statens tjänstemän och vissa kommunala befattningshavare m. fl.

Härutinnan må i korthet följande framhållas.

Beträffande statliga tjänstemän gäller enligt kungörelsen 1924:528, att tjänsteman äger hos kammarrätten såsom sista instans anföra besvär över statliga myndigheters beslut angående honom författningsenligt tillkommande avlönings- och pensionsförmåner samt resekostnads- och traktamentersättning. Över lokalförvaltnings beslut skola dock besvär först föras hos förvaltningens centralstyrelse och därifrån till kammarrätten. Är tjänsteman däremot anställd genom personligt kontrakt och anser tjänstemannen, att myndighetens tolkning av kontraktsvillkoren är felaktig, torde han hava att anföra besvär häröver icke hos kammarrätten utan hos Kungl. Maj:t i statsrådet, eventuellt med lokalförvaltnings centralstyrelse som mellaninstans. Den omständigheten, att besvärstiden försuttits, torde emellertid ej hindra befattningshavaren att ånyo i administrativ ordning anhängiggöra sin talan (se Militeombudsmannens berättelse 1940 sid. 162 ff).

Antingen statlig tjänstemans löne- och pensionsförmåner utgå enligt särskild författning eller enligt personligt kontrakt, äger han efter stämning få frågan om storleken av sina löne- och pensionsförmåner m. m. prövad vid allmän domstol. Denna möjlighet står öppen, även om han försuttit tiden för anförande av besvär mot myndighetens beslut. Möjligheten att utfå de ytterligare löneförmåner, vartill tjänstemannen kan vara berättigad, begränsas i detta fall allenast av de allmänna reglerna om preskription av fordran. Bestämmelserna om besvärstid för anförande av talan mot myndigheternas beslut i lönefrågor äro alltså icke av större praktisk betydelse.

Vidare bör observeras, att kollektivavtal skola tolkas av arbetsdomstolen, vilket även äger tillämpning för de stora grupper statsanställda, vilkas löneförmåner numera regleras genom sådana avtal.

I anmärkningsmål — d. v. s. mål, som avse av statlig revisor gentemot redogörare väckt talan om återbetalning av felaktigt utanordnat belopp — riktas ersättningsanspråk i sådana fall, varom här är fråga, direkt endast mot redogöraren, d. v. s. den som är ansvarig för den utbetalning, mot vilken i samband med räkenskapsgranskningen framställes anmärkning. Anses anmärkningen befogad, ålägges redogöraren ersättningsskyldighet, även om hans förfarande kan anses rimligt eller ursäktligt. Möjligen har under senare år i praxis tagits något större hänsyn till de förhållanden, varunder betalningen skett, än tidigare varit fallet. Grunden för detta vidsträckta s. k. redogöraransvar inom statsförvaltningen är oklar. Ett liknande ansvar torde ej förekomma i något annat lands statsförvaltning. Anmärkningsmål angående statstjänstemäns löner avgöras, som nämnts, i sista instans i kammarrätten, då det gäller tolkningen av en löneförfattning o. d. Är det däremot fråga om tillämpning av ett personligt anställningskontrakt mellan staten och statstjänsteman, kan målet fullföljas till regeringsrätten.

Den person, som haft fördel av redogörarens oriktiga utbetalning — den s. k. sakägaren — kan däremot icke åläggas ersättningsskyldighet i anmärkningsmålet. Han äger emellertid yttra sig i målet och för ofta det egentliga försvaret. Ofta — och i fråga om riksräkenskapsverkets utslag regelmässigt

— tillfogas i utslaget, att det står redogöraren öppet att hos vederbörande, d. v. s. sakägaren, söka sitt åter efter befogenhet. Detta tillägg innebär emellertid intet juridiskt förpliktande. Om sakägaren vägrar ersätta redogöraren, måste regresstalan mot sakägaren föras vid allmän domstol. Denna kan därvid komma till annat resultat än den administrativa domstolen. I ett fall hade sakägaren till och med ersatt redogöraren, men ansågs det oaktat äga att efter stämning söka beloppet åter av kronan (NJA 1927 sid. 128). Däremot anses redogörare, som på grund av utslag i anmärkningsmål utgivit ersättning till staten, icke sedermera kunna vid allmän domstol söka det utgivna åter av kronan (NJA 1933 sid. 687).

Anses redogörare vid felaktig utbetalning hava gjort sig skyldig till en mera uppenbar försummelse, kan han också åtalas för tjänstefel vid allmän domstol och i samband därmed ådömas skadestånd. Även om ansvarsyrkande i sådana fall icke framställes utan endast anspråk å skadestånd göres, är allmän domstol oförhindrad upptaga frågan om betalningsansvar till prövning. Den administrativa vägen med anmärkningsprocess i vanlig ordning anses å andra sidan kunna användas, även om redogöraren skulle kunna dömas till ansvar. (Angående anmärkningsmålen se O. Ekenberg: »Processen i anmärkningsmål» i Förvaltningsrättslig tidskrift 1938 sid. 349—376).

I fråga om de kommunalanställda gäller, att flertalet sådana befattningshavare äro anställda enligt villkor, som bestämts av vederbörande kommun eller efter avtal med befattningshavarna. Tvister härom kunna som regel ej komma under de administrativa domstolarnas sakliga prövning. Kommunala beslut kunna visserligen överklagas, men prövningen avser, huruvida beslutet tillkommit i laga ordning eller klagandens enskilda rätt kränkts. Med hänsyn till den snäva innebörd, som i praxis givits åt den senare besvärsgunden — oftast åberopad i de kommunala lönemålen — kan endast undantagsvis en sakprövning ske (se härom S. Sjöberg: »Enskild rätt kränkt» i Förvaltningsrättslig tidskrift 1941 sid. 279 ff.). Emellertid har Kungl. Maj:t för vissa grupper kommunala tjänstemän i olika författningar utfärdat reglerande bestämmelser. Revisorerna hava redogjort för de viktigaste av dessa.

Efter att hava berört vissa tidigare förslag till reformer på nu förevarande område hava revisorerna sammanknutit sina synpunkter och önskemål i denna fråga i följande uttalande.

Av det ovan anförda framgår, att nuvarande ordning för prövning av tvister om statstjänstemännens och vissa kommunalt anställdas avlöningsförmåner icke är genomtänkt. Avsaknaden av ett konsekvent genomfört system är påfallande. Olägenheterna härav bliva för varje år alltmer kännbara, i samma mån antalet befattningshavare, vilka beröras av statligt fastställda löneförfattningar, ökas.

Den tidsutdräkt på flera år, som för närvarande kan förekomma innan en tvistig tolkningsfråga beträffande en löneförfattning blivit slutligt avgjord av kammarrätten, medför den stora olägenheten att under en följd av år ovisshet råder om stadgandets rätta innebörd. Detta försvårar arbetet både för de löneutbetalande myndigheterna och för revisionsmyndigheterna. Dessutom medför det olägenheter för de tjänstemän, som kunna bliva skyldiga återbetala för mycket uppburna löneförmåner. Nämda missförhållande

skulle möjligen kunna i viss mån avhjälpas, om avlöningsmål av principiell betydelse behandlades med förtur av kammarrätten och kammarrätten erhöle eventuellt erforderlig personalförstärkning för handläggning av dessa mål.

Med en sådan anordning skulle dock alltjämt kvarstå den väsentliga olägenheten, att regeringsrätten i sista instans avgör mål om avlöningsförmåner till vissa kommunala tjänstemän, vilkas löner regleras enligt författningar, som äro nästan identiska med de statliga löneförfattningarna. Revisorerna avse härvid särskilt lärare inom folkskoleväsendet och vid de högre kommunala skolorna. Risk föreligger alltså, att regeringsrätten och kammarrätten vid tillämpningen av dylika författningar komma till olika uppfattning beträffande stadganden av i sak enahanda innebörd. Och under alla förhållanden kvarstår den olägenheten, att ett utslag av allmän domstol kan kullkasta en sedan åratals stadgad administrativ praxis.

Av anförda skäl anse revisorerna, att en särskild lönedomstol bör inrättas, som övertager kammarrättens samtliga befogenheter beträffande löne- och pensionsärenden m. m., som avses i kungörelsen 1924: 528, ävensom vissa av regeringsrättens motsvarande uppgifter. Rätten att få löne- och pensionsfrågor prövade av allmän domstol bör upphöra i mål, som falla under lönedomstolens prövning. Dess utslag böra vinna rättskraft på samma sätt som allmänna domstolars utslag. Därigenom skulle lönedomstolens utslag på ett slutgiltigt sätt avgöra tvistefrågorna, och utslagen skulle kunna tjäna till en säker vägledning för löneförfattningarnas tillämpning. Lönedomstolens avgörande skulle även kunna träffas betydligt snabbare än vad nu är fallet.

Lönedomstolen bör även erhålla de särskilda befogenheter, som tillkomma en administrativ domstol, bland annat rätten att avgöra lönefrågor, där en mera fri prövning efter skälighet tillkommer myndigheterna.

Vid tillämpningen av statliga löneförfattningar bör lönedomstolen intaga samma centrala ställning som arbetsdomstolen intar beträffande kollektivavtalen.

Beträffande frågan, vilka grupper kommunalanställda, som böra hänföras under lönedomstolen, vilja revisorerna förorda, att mål angående löne- och pensionsförmåner till folkskolans lärare och lärare vid högre kommunala skolor hänskjutas till lönedomstolen. För att undvika nuvarande oenhetliga instansordning beträffande förstnämnda lärares avlöning böra samtliga lönefrågor, som beröra folkskolans lärare, falla under lönedomstolens prövning, sålunda även frågor om avlöning till lärare, för vilka statsbidrag ej utgår.

Även om beträffande andra kommunala tjänstemannagrupper risken för olika praxis icke är så stor som i fråga om nämnda lärare, anse revisorerna starka skäl tala för att även avlöningsmål beträffande vissa andra sådana grupper böra avgöras av lönedomstolen. Revisorerna avse här särskilt präster, kyrkobetjänte och polismän. Möjligen kan det visa sig ändamålsenligt att i en framtid hit hänföra samtliga mål angående kommunalt anställda befattningshavares löneförmåner.

Såvitt möjligt böra samtliga frågor, som beröra den anställdes anställnings- och avlöningsförhållanden, höra under lönedomstolens prövning, såsom frågor om placering i löneklass, semester, tjänstledighet, provision, resekostnader, traktamente och andra utgifter för tjänsten, rätt till pension, pensions och pensionsavgifternas storlek, tvister mellan tjänstemän om rätt till lönen, tillämpning av boställsordningar, tjänstgöringsskyldighet m. m. Även om tolkningsfrågorna uppkomma i samband med tvist om statsbidrags storlek eller såsom mål om skadestånd, böra de handläggas av lönedomstolen som enda och sista instans. Frågor om förord och tillsättning böra däremot givetvis såsom hittills handläggas i administrativ väg.

För att avgöranden skola erhållas så snabbt som möjligt anse revisorerna det önskvärt att målen komma direkt under lönedomstolens prövning. Sålunda bör exempelvis kammarkollegiets prövning av prästerskapets och kyrkobetjäntes avlöningsfrågor upphöra, likaså länsstyrelsernas prövning av folkskolans och de högre kommunala skolornas lärarlöner. Talan mot lokal-förvaltningarnas beslut i lönefrågor bör likaledes föras direkt vid lönedomstolen.

Då lönedomstolen skall övertaga de uppgifter, som för närvarande tillkomma såväl administrativa myndigheter som allmänna domstolar, bör den kunna handlägga målen under relativt fria former. Den av årets riksdag antagna rättegångsbalken bör därför ej bliva tillämplig i full utsträckning å domstolen. Ett flertal av målen torde nämligen med fördel kunna avgöras som hittills efter ett rent skriftligt förfarande. Lönedomstolen bör emellertid äga att, om den finner lämpligt, kalla parterna till inställelse inför domstolen samt anställa vittnesförhör.

Därest mål om avlöningsförmåner till kommunalt anställda personalgrupper komma under lönedomstolens prövning, kan det ifrågasättas, om icke den kommunala besvärsrätten bör ändras, så att icke samma fråga prövas såväl i administrativ väg som av lönedomstolen.

Vidare bör övervägas, om ej särskild kortare preskriptionstid för löneförmåner bör införas.

Bland lönedomstolens ledamöter böra finnas representanter för anställningsförhållandet båda parter.

Genom inrättandet av en särskild lönedomstol, anordnad efter ovan angivna riktlinjer, skulle enligt revisorernas mening ett flertal fördelar vinnas.

Målen skulle snabbare än för närvarande erhålla ett slutligt avgörande, vilket är av särskild betydelse i mera principiella frågor. Därigenom skulle redogörarnas arbete underlättas, ett flertal revisionsanmärkningar kunna undvikas och risken för befattningshavarna att avfordras en gång mottagna belopp minskas. Härav skulle följa såväl en större rättssäkerhet som en betydande besparing för det allmänna.

Enhetliga principer skulle kunna tillämpas beträffande de av statsmakterna fastställda löneförfattningarna.

Regeringsrättens och kammarrättens arbetsbörda skulle lättas.

De allmänna domstolarna skulle befrias från prövningen av hithörande frågor, vilka med hänsyn till dessas speciella natur måste medföra vida större arbete för en allmän domstol än för en specialdomstol.

Om sakkunskapen på ifrågavarande område koncentreras till en lönedomstol, torde man kunna förvänta, att domstolen vinner en speciell och djupare insikt i hithörande frågor, som bör bliva av betydelse för såväl lagstiftning som rättstillämpning.

De önskemål beträffande en särskild lönedomstol, åt vilka revisorerna i det föregående givit uttryck, äro av den allmänna vikt och betydelse att revisorerna anse, att omedelbara åtgärder för ernående av en reform efter i huvudsak ovan angivna riktlinjer böra vidtagas.

Yttranden hava avgivits av *kammarrätten*, *riksräkenskapsverket* och *allmänna lönenämnden* (Del II, sid. 45—59). De båda sistnämnda myndigheterna hava tillstyrkt, att frågan om inrättandet av en särskild domstol göres till föremål för utredning. Kammarrätten däremot har ställt sig avvisande mot förslaget.

Utskottet.

Utskottet finner för sin del uppenbart, att inrättandet av en särskild löne-
domstol skulle kunna medföra betydande fördelar i form av snabbare av-
göranden och enhetligare rättstillämpning i mål och ärenden angående avlö-
ningsfrågor. Huruvida ett inrättande av en särskild lönedomstol även borde
medföra, att rätten att hänskjuta hithörande ärenden till allmän domstols
prövning skall upphöra är en fråga, till vilken utskottet icke anser sig böra
taga ställning. Överhuvud taget synes det av revisorerna framlagda förslaget
innefatta ett flertal spörsmål av delvis mycket komplicerad art. Ett mera de-
finitivt ställningstagande till detsamma kan fördenskull icke utan vidare
komma i fråga. Med hänsyn till frågans stora vikt anser utskottet emellertid
önskvärt, att den göres till föremål för närmare utredning.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att
Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående lämp-
ligheten av att inrätta en särskild lönedomstol.

13:o) **Sjukledigheter och sjukvårdskostnader inom civila statsförvalt-
ningen.** Under finansdepartementet, § 21, hava revisorerna påtalat vissa
missförhållanden beträffande statstjänstemännen tillkommande förmåner
under sjukdom (Del I, sid. 79—106).

Revisorerna hava verkställt en utredning rörande sjukledigheter och sjuk-
vårdskostnader inom civila statsförvaltningen. Resultaten av revisorernas
utredning fördelas på dels ledighetsdagar för sjukdom och för svag hälsas
vårdande, dels ersättningar åt verksläkare, dels sjukhusvård, dels ock kost-
nader för medicin. Den av revisorerna verkställda utredningen har belysts
av vissa i revisionsberättelsen intagna sammanställningar.

De totala sjukvårdskostnaderna hava, framhålla revisorerna, sedan tiden
för ikraftträdandet av civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinarie-
reglementet undergått en kontinuerlig stegring. I viss mån torde kostnadsök-
ningen kunna förklaras med att antalet tjänstemän under budgetåren 1939/40
—1941/42 undergått någon ökning. Då emellertid huvudparten av de nytill-
komna tjänstemännen torde vara att hänföra till kategorien extra tjänste-
män, för vilken sjukvårdskostnaderna äro väsentligt lägre än för ordinarie
och extra ordinarie befattningshavare, måste personalökningen antagas hava
medverkat till stegringen i endast obetydlig utsträckning. Då det gäller kost-
naden för medicin, får antagas att prishöjningar i viss mån förorsakat steg-
ringen. Däremot torde, framhålla revisorerna, de i vissa fall genomförda
höjningarna av legosängsavgifterna för sjukhusvård icke hava i nämnvärd
grad påverkat kostnaderna för sådan vård. Ersättningar åt verksläkare slut-
ligen hava under samtliga tre budgetår utgått enligt samma grunder, varför
stegringen icke kan förklaras annat än genom att verksläkare anlåtats i ökad
omfattning.

Då det gäller allmänna civilförvaltningen, torde en av orsakerna till steg-

ringen vara att söka däri, att kännedom om sjukvårdsförmånerna, vilka tillkommo den 1 juli 1939, endast långsamt spritt sig bland tjänstemännen. Därigenom skulle även förklaringen vara given till de tämligen konstanta kostnaderna inom affärsverken, vilka sedan lång tid haft tillgång till fri sjukvård. En annan förklaringsgrund torde vara den alltmåra frikostiga tolkningen av hithörande föreskrifter.

I fråga om de olika kostnadsgrupperna intager gruppen ersättningar åt verksläkare den dominerande platsen. Bland ersättningar åt verksläkare ingå till en icke ringa del ersättningar för utfärdande av i tjänsten erforderliga intyg.

Enligt vad revisorerna iakttagit har personal med halvtidstjänstgöring i många fall erhållit sjukvårdsförmåner i samma utsträckning som tjänstemän med heltidstjänstgöring.

Revisorerna framhålla, att de vid sin granskning icke kunnat undgå att uppmärksamma, att vid tillämpningen av gällande bestämmelser dessa tolkats på ett för befattningshavarna allt förmånligare sätt.

Revisorerna hava sammanknutit sina iakttagelser i följande uttalande.

Under tjänstledighet på grund av sjukdom äger ordinarie tjänsteman enligt gällande avlöningsbestämmelser åtnjuta semester och avdragsfri sjukledighet under sammanlagt 45 dagar intill det år, under vilket han fyller 40 år samt under högst 55 dagar för tid därefter. Extra ordinarie tjänsteman äger — utöver semester — under vissa förutsättningar åtnjuta sjukledighet med oavkortad lön under 7 dagar. Vid sjukledighet utöver nämnda tidsperioder skola ordinarie och extra ordinarie tjänstemän vidkännas A-avdrag. Extra tjänstemän och aspiranter vidkännas vid sjukledighet B-avdrag under sex månader av ett och samma kalenderår eller vid sjukdom, som fortgår över årsskifte, under högst sex månader i följd samt C-avdrag för tid därutöver.

Av utredningen framgår, att de 43,000 tjänstemän inom den civila statsförvaltningen, som undersökningen omfattat, under budgetåret 1941/42 åtnjutt tjänstledighet till följd av sjukdom eller för svag hälsas vårdande under sammanlagt 611,000 dagar. Då samtliga tjänstemän inom den civila statsförvaltningen, å vilka civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinarie-reglementet äro tillämpliga uppgå till något mer än 100,000, torde den sammanlagda sjukledigheten för deras del kunna uppskattas till 1,500,000 dagar. Härav utgör tjänstledighet för svag hälsas vårdande endast en mycket obetydlig del.

Avlöningen under dessa 1,500,000 sjukdagar måste uppenbarligen uppgå till ett mycket högt belopp.

Utredningen visar, att vid flera verk sjukledighet förekommit i påfallande stor omfattning. Detta synes främst vara fallet i fråga om korttidsledighet, d. v. s. sjukledigheter understigande fyra dagar.

Möjligheterna till besparing i de hittills för varje år stegrade sjukvårdskostnaderna synas böra undersökas. Revisorerna vilja i detta hänseende erinra om den enligt folkskolans avlöningsreglemente gällande ordningen för ersättande av sjukvårdskostnader. Enligt denna gäller, att sjukvårdskostnaderna för lärare ersättas av statsmedel endast till den del de överstiga 100 kronor under ett redovisningsår. Förmånerna utgå i övrigt i huvudsak i den omfattning och under de villkor, som gälla för tjänstemän inom den civila statsförvaltningen. Genom en motsvarande anordning för statstjänstemännen skulle en betydande besparing av sjukvårdskostnaderna kunna vinnas.

Vad angår ersättningar till verksläkare, synes det revisorerna förtjänt att tagas under övervägande, om icke nu tillämpade ersättningsregler borde ändras därhän, att den ersättning, som verksläkare uppbär för själva undersökningen eller behandlingen, också borde utgöra vederlag för utfärdandet av erforderliga intyg.

Beträffande specialistvården hava revisorerna uppmärksammat, att tjänstemän i större samhällen kommit i åtnjutande av sådan vård i betydligt större omfattning än andra tjänstemän. Bestämmelserna om specialistvård böra därför i likformighetens intresse underkastas en översyn.

Revisorernas iakttagelser beträffande kostnaderna för sjukhusvården synas ytterligare belysa önskvärdheten av att det utav 1941 års revisorer väckta förslaget, att kostnaden för sjukhusvård alltid bör ersättas efter den beräknade avgiften för vård å allmän sal enligt nu gällande grunder, bringas till genomförande.

Vidare synes en reglering av deltidstjänstgörande personals rätt till kostnadsfri sjukvård böra komma till stånd.

I det föregående hava revisorerna påtalat vissa missförhållanden beträffande statstjänstemännen tillkommande förmåner under sjukdom. Revisorerna hava emellertid därvid icke förbisett, att, då verklig sjukdom föreligger, staten bör på allt sätt bidra till kostnaderna för en effektiv sjukvård samt i möjligaste mån lindra sjukdomens ekonomiska konsekvenser för vederbörande tjänsteman.

Med hänsyn till den betydande ekonomiska omfattningen av de här berörda frågorna hava revisorerna velat fästa riksdagens särskilda uppmärksamhet på desamma.

Utskottet.

Vid den av revisorerna verkställda granskningen rörande sjukledighet och sjukvårdskostnader inom civilförvaltningen hava revisorerna påtalat, att tillämpningen av gällande bestämmelser medfört för statsverket alltmer stegrade kostnader.

Med hänsyn till ärendets allmänna räckvidd och till önskvärdheten av att statsverkets utgifter på ifrågavarande område såvitt möjligt begränsas, har utskottet funnit lämpligt, att detta spørsmål göres till föremål för en allsidig och förutsättningslös utredning. Denna utredning bör givetvis omfatta motsvarande kostnader för befattningshavare inom försvarsväsendet.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning rörande sjukledighet och sjukvårdskostnader inom civilförvaltningen och försvarsväsendet.

14:o) Vissa iakttagelser rörande taxeringskontrollen. Under finansdepartementet, § 22, hava revisorerna framställt vissa erinringar i fråga om handhavandet av taxeringskontrollen (Del I, sid. 106—110).

Utskottet.

Enligt vad utskottet inhämtat kommer frågan om taxeringsväsendets organisation att genom proposition föreläggas riksdagen. Det av revisorerna

under förevarande paragraf behandlade spørsmålet lärer i samband därmed bliva föremål för riksdagens prövning, vilket utskottet velat härmed för riksdagen

anmäla.

15:o) **Beskattningen av sjukvårdsförmåner.** Under finansdepartementet, § 23, hava revisorerna berört frågan om beskattning av löntagare för sjukvårdsförmåner, som åtnjutits på grund av anställningsförhållandet (Del I, sid. 110—112).

Enligt 32 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) hänföras till intäkt av tjänst avlöning, arvode, traktamente, sportler och annan förmån i penningar, bostad eller annat, som utgått för tjänsten. Sådan intäkt utgör skattepliktig inkomst enligt såväl kommunalskattelagen som förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

Enligt gällande beskattningsregler äger skattskyldig icke att i deklarationen göra avdrag för sjukvårdskostnader för sig och sin familj.

Enligt vad revisorerna inhämtat, hava de av staten utgivna ersättningarna för sjukvård åt befattningshavare hittills icke upptagits å de löneuppgifter, som avlämnats till taxeringsmyndigheterna. En väsentlig orsak härtill torde vara, att sådana ersättningar icke framgå av avlöningslistorna, vilka utgöra grundval för nämnda uppgifter. Vid revisorernas förfrågan hos ett antal verk och inrättningar har anledningen till att dessa förmåner för befattningshavare icke medräknats i löneuppgifterna i vissa fall angivits vara att man ej tänkt på saken, i andra fall att man ansett ersättningarna vara så små att de ej borde inverka på skatten och i ett fall — det gäller här en större förvaltning — att man ansett det alltför tidsödande att redovisa de omfattande sjukvårdskostnaderna i småposter på de enskilda befattningshavarna. Revisorerna hava kommit till den uppfattningen att man på vissa håll ansett ifrågavarande förmån icke utgöra skattepliktig inkomst. Att man på andra håll helt förbigått frågan sammanhänger med all sannolikhet med det nys berörda förhållandet att förmånen ej kommer till synes i avlöningslistan.

Vid förfrågan hos olika kommunala institutioner i Stockholms stad har upplysts, att sjukvårdsförmånerna till personal i stadens tjänst — vilka för personal med nyreglerad lön ungefär motsvara dem som utgå till civila befattningshavare i statens tjänst — icke heller av dessa institutioner medtagits i löneuppgifterna till taxeringsmyndigheterna.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att löntagare i allmänhet icke torde bliva beskattade för sjukvårdsförmåner, som åtnjutits på grund av anställningsförhållandet. Till följd härav synas de komma att intaga en förmånligare ställning än flertalet övriga skattskyldiga. Detta förhållande träder kanske särskilt i dagen i fall, då det allmänna, såsom då det gäller sjukhusvård, endast bestrider en del av sjukvårdskostnaderna. I dylika fall beskattas nämligen befattningshavaren för den del av kostnaderna, som han själv har att bestrida, medan han för den del av kostnaderna, som övertages av det allmänna, dessutom

erhåller befrielse från skatt. Revisorerna kunna i detta sammanhang icke undgå att fästa uppmärksamheten på följande egendomliga förhållande. Då det i folkskolans avlöningsreglemente föreskrives, att folk- och småskollärare själva hava att vidkännas kostnader för sin sjukvård intill ett belopp av 100 kronor om året, medför nuvarande ordning den ojämnheten att dessa befattningshavare, då det gäller beskattningen, komma i en ogynnsammare ställning än övriga befattningshavare i allmän tjänst.

Med hänsyn till att de förmåner som vissa kategorier löntagare numera uppbära i form av kostnadsfri sjukvård uppgå till betydande belopp och jämväl till det förhållandet att värdet av desamma vid taxeringen till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt ligga »i toppen» av inkomsten förefaller det revisorerna även ur statsfinansiell synpunkt angeläget, att ifrågavarande förmåner göras till föremål för beskattning. Härför kräves visserligen ett merarbete, nämligen inräknande av förmånernas belopp i löneuppgifterna, men detta arbete torde med ändamålsenliga anordningar i fråga om redovisningen kunna nedbringas till en relativ obetydlighet.

Under återopande av det ovan anförda vilja revisorerna föreslå att vederbörande anmanas att i löneuppgifter till taxeringsmyndighet medtaga jämväl beloppet av för befattningshavare utgivna sjukvårdsersättningar.

Utskottet.

Såsom revisorerna framhållit torde löntagare i allmänhet icke bliva beskattade för sjukvårdsförmåner, som åtnjutits på grund av anställningsförhållandet. Anledningen härtill synes vara, att ersättningen för sjukvård icke upptages å de löneuppgifter, som avlämnas till taxeringsmyndigheterna, vilket i sin tur, vad närmast statens befattningshavare beträffar, torde bero på att sjukvårdsförmånerna icke komma till synes i vederbörliga avlöningslistor.

I betraktande av det av revisorerna här behandlade spørsmålets vikt och betydelse ur såväl principiell som finansiell synpunkt har utskottet ansett sig böra föreslå, att Kungl. Maj:t måtte upptaga denna fråga till närmare prövning.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville till prövning upptaga frågan om skattskyldighet för av löntagare i allmänhet på grund av anställningsförhållandet åtnjutna sjukvårdsförmåner.

16:o) Mynt- och justeringsverkets försäljningar av silver. Under finansdepartementet, § 27, hava revisorerna framställt vissa anmärkningar mot myntdirektör Grabes befattning med föreningen Industrisilver (Del I, sid. 127—129).

Revisorerna hava meddelat, att de vid granskning av mynt- och justeringsverkets räkenskaper iakttagit, att verket under de senaste åren börjat försälja silver i en betydande omfattning. Revisorerna hava inhämtat, att silverförsäljningarna bero på att Sverige genom det pågående kriget numera praktiskt taget avskurits från import av silver. Landet har sålunda att för sin silverförsörjning lita till inhemsk produktion, framför allt från Boliden. Denna produktion, som ligger mellan 20 och 25 ton för år, inköpes numera helt

av mynt- och justeringsverket, vilket ställer vad som med hänsyn till behovet av skiljemynt kan undvaras till silverindustriens förfogande. Under budgetåret 1941/42 har myntverket funnit sig kunna tilldela industrien 25 procent av produktionen.

Fördelningen olika industri- och guldsmedsföretag emellan handhaves väsentligen av en ekonomisk förening med firma »Industrisilver, förening u. p. a.». Denna förening bildades enligt en till överståthållarämbetet ingiven registreringsanmälan den 25 november 1940. Den har enligt stadgarna till ändamål att inköpa samt på villkor styrelsen bestämmer tillhandahålla för eningens medlemmar finsilver. Till medlem i föreningen kan antagas envar person, fysisk eller juridisk, som bedriver yrkesmässig fabrikation av silver eller nysilver. Ansökan om inträde i föreningen skall ske skriftligen till föreningens styrelse och skall sökanden därvid föga vissa uppgifter. Efter granskning av ansökningen och i samband därmed förefintliga uppgifter skall styrelsen upptaga frågan om inval till avgörande, varvid dock medlemskap icke kan förvägras i annat fall än att beslut om avslag å ansökningen biträdes av styrelsens ordförande. Varje medlem skall delta i föreningen med minst en insats å 100 kronor samt därutöver en insats å 100 kronor för varje fullt 100-tal kilogram silver, som han i årligt medeltal inköpt under åren 1937—1939. Härutöver åligger det medlem att avlämna två till innehavaren ställda, vid anfordran betalbara reverser å ett sammanlagt belopp, motsvarande fem gånger den insats, han har att erlægga. Dessa reverser skola omhändertagas av styrelsen, som äger i mån av behov nyttja reverserna som hypotek för föreningen åvilande förpliktelser.

Medlem äger begära utträde ur föreningen genom till styrelsen ställd skriftlig och bevittnad uppsägning, vilken dock ej får ske förrän två år från inträdet i föreningen. Utträdet anses äga rum vid tiden för den räkenskapsavslutning, som äger rum näst efter sex månader sedan medlem anmält sitt utträde.

Föreningens styrelse skall bestå av minst fem och högst sju ledamöter. Styrelsen utser inom sig ordförande och vice ordförande och därjämte en verkställande ledamot. Arvode utgår till styrelsens ordförande med 2,000 kronor om året och till verkställande ledamoten med 4,000 kronor om året. Till envar av styrelsens övriga ledamöter utgår arvode med 500 kronor för år. Såsom styrelsens ordförande tillika verkställande ledamot har alltsedan föreningens bildande tjänstgjort chefen för mynt- och justeringsverket, myntdirektören A. Grabe. Denne har för år 1941 utöver nämnda arvoden för sitt arbete i föreningen uppburit ett extra arvode å 4,000 kronor, eller tillhoppa 10,000 kronor. Till suppleant för Grabe har utsetts ingenjören i mynt- och justeringsverket fil. lic. E. Lindberg. Denne är dessutom anställd såsom biträde åt styrelsens verkställande ledamot mot en ersättning av 300 kronor för månad. Härutöver har han för sitt arbete i föreningen under år 1941 uppburit ett extra arvode å 2,400 kronor. Föreningens revisor har för år 1941 uppburit ett arvode å 1,000 kronor. Föreningens firma tecknas förutom av styrelsen som sådan av styrelsens ordinare ledamöter två i förening eller av myntdirektören Grabe ensam.

Industrisilvers adress är Hantverkargatan 5 i Stockholm, d. v. s. mynt- och justeringsverkets hus. Då föreningen enligt myntverkets räkenskaper icke erlagt någon hyra till verket för lokal, måste antagas att föreningens expeditionslokaler sammanfalla med myntdirektörens och dess lagerlokaler med myntverkets.

Enligt vad revisorerna inhämtat ombesörjes föreningens korrespondens på myntdirektörens uppdrag av Lindberg. De silverpartier, som försäljas av Industrisilver, avhämtas av vederbörande köpare direkt från myntverkets förråd. Utvägning från myntverkets förråd av silverpartierna verkställs av myntverkets personal såsom tjänstegöromål.

Myntverket har under år 1941 till Industrisilver försålt 6,782 kg silver, varav 6,104 kg till 61 kronor för kg och 678 kg för 68 kronor för kg. Dessa priser motsvara verkets vid varje tidpunkt gällande inköpspris för inom landet uppköpt silver.

Vid sin försäljning har föreningen Industrisilver under början av året betingat sig ett pris av 71 kronor för kg vid försäljning av poster överstigande 25 kg och 76 kronor för kg vid försäljning av mindre poster. Den 21 juni 1941 beslöt föreningens styrelse höja dessa priser med 5 kronor för kg. Vissa avvikelser från nämnda priser hava i särskilda fall medgivits, nämligen för två s. k. kompensationsinköp. I stort sett innebär nämnda prissättning alltså, att föreningen betingat sig ett pris, som överstigit föreningens inköpspris med 10 eller 15 kronor per kg råsilver, då försäljningsposten uppgått till minst 25 kg samt med 15 eller 20 kronor per kg vid försäljning i mindre partier.

Den 17 november 1941 beslöt föreningen Industrisilver, att återbäring av under året uppkommen nettovinst skulle ske för samtliga köp med undantag av de två s. k. kompensationsköpen. På grund härav utbetaltes den 31 december 1941 till föreningens medlemmar 58,921 kronor 68 öre såsom återbäring å inköpta 5,041.75 kg silver. Till icke-medlemmar reserverades i bokslutet 1,603 kronor 34 öre såsom återbäring å inköpta 137.21 kg silver att gottgöras i samband med likvider under år 1942. Då återbäringen verkställdes med 11 kronor 68 öre för kg har sålunda förekommit, att vid inköp av partier före ovan nämnda prisförhöjning, å vilka Industrisilver ursprungligen beräknat 10 kronors försäljningsvinst, köpare slutligen erhållit silvret för billigare pris än myntverkets inköpspris.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna finna det synnerligen anmärkningsvärt, att Grabe ansett sig kunna, på sätt här skett, utnyttja sin ställning såsom myntdirektör till att bereda sig ekonomiska fördelar. Inköpsföreningen, i vilken G. är ordförande och verkställande ledamot, har av honom såsom chef för myntverket erhållit silver till verkets inköpspris men vid återförsäljning till medlemmarna betingat sig ett avsevärt högre pris. Härigenom har föreningen tillförts betydande inkomster, vilket möjliggjort för G. att från denna lyfta ersättningar som icke stå i rimlig proportion till de uppgifter han åtagit sig inom föreningen och som framstå så mycket betänkligare som han har att mot dem som från myntverket inköpa silver företräda statens intressen.

Myntdirektören Grabes åtgöranden i denna sak finna revisorerna vara av den allvarliga beskaffenhet, att de ansett sig böra för riksdagen anmäla förhållandet.

Yttrande har avgivits av *justitiekanslersämbetet*, varjämte promemorior avgivits av myntdirektör Grabe och statssekreteraren i finansdepartementet (Del II, sid. 102—115).

Av justitiekanslersämbetets yttrande i ärendet framgår, att myntdirektör Grabe enligt ämbetets mening icke gjort sig skyldig till det allvarliga tjänstefel, som utnyttjande av tjänsteställning för egen del innebär. Grabe har emellertid, framhåller ämbetet, i så måtto handlat felaktigt, att han underlåtit hos Kungl. Maj:t söka tillstånd att innehava ifrågavarande uppdrag. Ehuru justitiekanslersämbetet funnit Grabes berörda underlåtenhet anmärkningsvärd, har ämbetet likväl ansett åtal mot honom härför med hänsyn till omständigheterna icke skäligen böra anställas.

Utskottet.

Att en befattningshavare, såsom här skett, åtagit sig uppdrag — därtill såsom ordförande och verkställande ledamot — i ett enskilt företag, som har ekonomiska transaktioner med det ämbetsverk, vars chefskap han utövar, måste utskottet finna anmärkningsvärt. Även om något utnyttjande av tjänsteställning för egen del icke kunnat påvisas, måste principiellt sett innehavet av ett dylikt uppdrag ur statens synpunkt betraktas som förkastligt och olämpligt, då fara alltid kan antagas föreligga för att vederbörande låter sig ledas av andra hänsyn än det allmännas bästa. Utskottet vill som sin åsikt framhålla, att innehav av bisysslor av det slag, varom här är fråga, icke bör få förekomma.

Enligt gällande bestämmelser hade det ålegat Grabe att hos Kungl. Maj:t göra ansökan om tillstånd att innehava uppdraget hos föreningen Industri-silver. Så har icke skett. Liksom justitiekanslersämbetet anser utskottet denna underlåtenhet anmärkningsvärd. Att vederbörande departement ägt kännedom om uppdraget i fråga kan givetvis icke hava befriat Grabe från skyldigheten att hos Kungl. Maj:t söka tillstånd att innehava detsamma. Utskottet har emellertid icke kunnat undgå att finna märkligt, att det förhållandet, att Grabe bragt innehavet av ifrågavarande uppdrag till departementets kännedom, icke lett till att frågan blivit föremål för prövning i föreskriven ordning.

Vad i detta ärende förekommit föranleder utskottet att framhålla angelägenheten av att Kungl. Maj:t på lämpligt sätt hos statens ämbets- och tjänstemän inskräper vikten av att gällande bestämmelser angående förening av tjänster iakttagas.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville på lämpligt sätt hos statens ämbets- och tjänstemän inskräpa vikten av att gällande bestämmelser angående förening av tjänster iakttagas.

17:o) **Forsknings- och försöksverksamheten på mejerihanteringens område.** Under jordbruksdepartementet, § 34, hava revisorerna till behandling upptagit frågan rörande ledningen av forsknings- och försöksverksamheten

på mejerihanteringsens område och verksamhetens framtida organisation (Del I, sid. 160—172).

Revisorerna hava inledningsvis redogjort för tillkomsten av statens mejeriförsök vid Alnarp och stadgarna för densamma. Revisorerna hava upprättat en sammanställning, utvisande av statens mejeriförsök under tiden den 1 juli 1937—30 juni 1942 från Alnarps mejeri inköpta och dit återlevererade mejeriprodukter.

Svenska mejeriernas riksförbund beviljas statsbidrag för försöksverksamhet i form av bidrag till avlöningar och resekostnadsersättningar åt specialkonsulenter. Härutöver har riksföreningen erhållit bidrag av statsmedel för vissa undersökningar på mejerihanteringsens område.

Utöver den försöksverksamhet på mejerihanteringsens område, som bedrivs av statens mejeriförsök och Svenska mejeriernas riksförening, förekommer statsunderstödd sådan verksamhet även på andra håll.

I kungl. brev den 13 mars 1942 har sålunda statskontoret anbefallts att från reservationsanslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område utbetala till lantbruksstyrelsen ett belopp av 50,000 kronor att av styrelsen användas enligt i styrelsens skrivelse den 5 februari 1942 föreslagna grunder för utlämnande av bidrag till anordnande och utförande av undersökningar rörande vasslans tillvaratagande.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Förhållandena på förevarande område synas revisorerna icke tillfredsställande.

Enligt gällande stadgar för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut har statens mejeriförsök till ändamål att genom vetenskapliga undersökningar och systematiska försök utreda för mejerihanteringen praktiska frågor. I sådant syfte beviljade riksdagen medel för byggande och inrättande av ett försöksmejeri vid Alnarp. Ehuru lokaler för ändamålet uppförts och utrustning anskaffats har av för revisorerna okänd anledning någon mejeriverksamhet av sådan beskaffenhet därstädes icke kommit till stånd. Såsom framgår av omkostnadsstaten för statens mejeriförsök ävensom av den härövan intagna sammanställningen över inköpta och återlevererade mejeriprodukter har det vid Alnarp bedrivna arbetet utgjorts av laboratoriemässiga undersökningar. Detta arbete, som är av mera vetenskaplig natur, utgör den ena sidan av verksamheten för lösande av för mejerihanteringen viktiga praktiska frågor. Den andra omfattar systematiska försök, vid vilkas utförande statens mejeriförsök dels på grund av avsaknaden av eget försöksmejeri och dels med hänsyn till önskvärdheten att utföra försök med olika slag av mjölk varit hänvisat till enskilda mejerier i olika delar av landet.

För fullgörande av sin i ovannämnda stadgar angivna uppgift är statens mejeriförsök icke utrustat på tillfredsställande sätt. För tillgodoseende av mejerinäringens behov har staten därför vid skilda tillfällen beviljat anslag såväl för fortlöpande verksamhet som för genomförande av speciella undersökningar. Dessa medel hava icke ställts till statens mejeriförsöks förfogande, utan hava anvisats dels åt lantbruksstyrelsen och dels åt Svenska mejeriernas riksförening. Vidare har riksföreningen för att kunna bedriva verksamheten i nödig omfattning dels själv utfört undersökningar dels ock lämnat medel för verkställande av sådana vid eller i samarbete med statens mejeriförsök eller föreningens egna medlemmar.

Det torde vara uppenbart, att en dylik splittring av verksamheten på olika organ, som vart och ett äger besluta om det praktiska genomförandet av de

med de anslagna medlen avsedda åtgärderna, ävensom det förhållandet att något organisatoriskt samarbete mellan de på området verksamma personerna icke föreligger, måste leda till dubbelarbete, bristande effektivitet och sålunda slöseri med medel. Denna uppfattning har jämväl bekräftats av förestandaren för statens mejeriförsök.

Forskningsverksamheten är enligt revisorernas mening av så grundläggande betydelse för mejerihanteringen, att staten bör handhava densamma eller i varje fall hava ett bestämmande inflytande däröver. Denna verksamhet förgiggår i regel på lång sikt, varför staten bör giva erforderlig stadga och garanti för dess fortsatta bedrivande. Det av staten för ändamålet nedlagda kapitalet torde med hänsyn till verksamhetens betydelse för mejerinäringen kunna anses nationalekonomiskt väl motiverat.

Det synes ofrånkomligt att åtgärder vidtagas för avhjälpande av de ovan påtalade olägenheterna på forsknings- och försöksverksamhetens område. Härvid torde olika utvägar kunna tänkas. Främst synas följande två alternativ böra bliva föremål för övervägande, nämligen

1. forskningsverksamheten utföres av ett statligt organ och den praktiska försöksverksamheten handhaves av mejerinäringen själv;

2. såväl forsknings- som försöksverksamheten omhänderhaves av en institution under statlig medverkan, på så sätt att staten lämnar bidrag för ändamålet och tillsätter visst antal representanter i institutionens styrelse. Institutionen, som bör stå under statlig kontroll, förutsättes även erhålla anslag från mejeriorganisationer.

Vid realiserandet av alternativ 1 synes specialkonsulentverksamheten såsom en statsunderstödd verksamhet böra avvecklas, under det att vid genomförandet av alternativ 2 specialkonsulenterna i produktberedning böra överföras till den nya institutionen. I båda fallen synes ändamålsenligast, att forsknings- och försöksverksamheten under en på området sakkunnig ledning avskiljes från Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut. De av statens mejeriförsök för närvarande disponerade lokalerna synas dock alltjämt böra utnyttjas för institutionens verksamhet.

I detta sammanhang bör jämväl tagas under övervägande, huruvida icke lantbruksstyrelsen bör förstärkas med en på mejerihanteringsens område sakkunnig såsom föredragande.

Med hänsyn till vad nu anförts anse revisorerna, att en utredning snarast bör komma till stånd beträffande ledningen av forsknings- och försöksverksamheten på mejerihanteringsens område och verksamhetens framtida organisation.

Yttrande har avgivits av *lantbruksstyrelsen* (Del II, sid. 90—94), som bifogat yttranden av styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut samt Svenska mejeriernas riksförening u. p. a. Lantbruksstyrelsen har förordat, att en utredning snarast bör komma till stånd beträffande ledningen av forsknings- och försöksverksamheten på mejerihanteringsens område och denna verksamhets framtida organisation. Däremot anser styrelsen anledning icke föreligga att i förevarande sammanhang jämväl till utredning upptaga frågan om mejeriärendenas handläggning inom styrelsen.

Såsom av den av revisorerna verkställda undersökningen framgår, bedrivs försöksverksamhet på mejerihanteringsens område dels av statens mejeriförsök, dels ock av svenska mejeriernas riksförening. Utöver denna försöksverksamhet förekommer statsunderstödd sådan även på andra håll. En dylik splittring av verksamheten måste givetvis medföra nackdelar såväl i ekono-

miskt hänseende som i fråga om verksamhetens effektivitet. Behovet av en samordning av här verkande krafter gör sig därför starkt gällande. Då förhållandena på ifrågavarande område sålunda icke kunna anses tillfredsställande, finner sig utskottet böra föreslå, att utredning verkställas med avseende å såväl ledningen av forsknings- och försöksverksamheten i fråga om mejerihanteringen som denna verksamhets framtida organisation.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning beträffande ledningen av forsknings- och försöksverksamheten på mejerihanteringsområdet och denna verksamhets framtida organisation.

18:o) **Utbetalning av vissa pensioner och understöd inom försvarsväsendet.** Under tolfte huvudtiteln, § 36, hava revisorerna föreslagit, att bestyret med tjänstepensioneringen för reservstatspersonalen liksom ock den pensionering, som ifrågakommer för reservpersonalen, överflyttas till statskontoret. Samma anordning synes revisorerna böra vidtagas även i fråga om de till Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare utgående understöden och dyrtidstilläggen (Del I, sid. 175—178).

Utskottet.

Beträffande detta ärende kommer utskottet att yttra sig i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 143 angående krigsmaktens reservpersonal, vilket utskottet velat härmed för riksdagen

anmäla.

19:o) **Övriga anmärkningar.** Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat, har utskottet funnit hava medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse eller vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarad eller ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, eller slutligen icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande, vilket utskottet skolat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 1 juni 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Pauli, Gränebo, Torsten Ström, Lindström, Bernhard Nilsson, Sven Larsson, Åqvist, Nisser* och *Persson* i Skabersjö; samt från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Törnkvist, Skoglund* i Dovers-
torp, *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Isacsson, Hansson* i Rubbestad, *Bergström, Mårtensson, Nilsson* i Steneberg, *Staräng* och *Lindholm*.